

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för psykologi

Berättelser om oss själva i framtiden

- en narrativ studie om möjliga själv i en ADHD-kontext

Dan Havemose

Psykologexamensuppsats. Vol. XIII (2011):01

Handledare: Jitka Lindén

Examinator: Sven Ingmar Andersson

Sammanfattning

I föreliggande studie undersöktes hur vuxna personer som står i kö i väntan på ADHD-utredning skapar mening om sig själva i framtiden med hjälp av möjliga själv. Metoden som användes var grundad i fenomenologisk hermeneutik och narrativ teori. Intervjuer genomfördes med tre kvinnliga informanter. Resultatet visade att teman som familj, partner, barn; karriär, jobb, praktik; och ADHD, medicinering och längtan efter förståelse var centrala i informanternas berättelser. Informanterna tenderade att förstå framtiden som oviss och svår att kontrollera eller påverka, exempelvis genom planering. Studien visade att sökandet efter svar på frågor som ”Vad är det för fel på mig?” och förklaringar till upplevda svårigheter var en framträdande och för informanterna betydelsefull del av deras meningsskapande. Utifrån resultatet betonades att olika möjliga själv kan påverka andra möjliga självs känslomässiga laddning och betydelse för individen på ett påtagligt sätt. Att våra möjliga själv är relaterade till sociala normer och den egna livshistorien bekräftades av studien.

Nyckelord: möjliga själv, ADHD, fenomenologisk hermeneutik, narrativ, berättelse, meningsskapande, diagnos.

Abstract

The present study explored how adults awaiting assessment for ADHD create meaning about themselves in the future by means of possible selves. The method used was grounded in phenomenological hermeneutics and narrative theory. Interviews were conducted with three female participants. Results demonstrated that themes such as family, partner, children; career, job, internship; and ADHD, medical treatment and the longing for understanding, were central to the participants' stories. The participants tended to understand the future as uncertain and difficult to control or influence, for example through planning. The study showed that the search for answers to questions like "What is wrong with me?" and explanations to experienced difficulties were prominent and constituted a significant part of the process of meaning creation for the participants. From the results it was stressed that different possible selves may influence other possible selves' emotional value in a pronounced way, as experienced by the individual. The study confirmed that our possible selves are related to social norms and the life story of the individual.

Keywords: possible selves, ADHD, phenomenological hermeneutics, narrative, story, meaning, diagnosis.

The rich people's boys go around wearing sunglasses as a fashion. Can't I wish it? When grown up I shall take mud digging task. More money will be earned. I will buy land, will marry and go around with own style.

Hossain, N. (2009). Excerpts from focus group discussions: Bangladesh. *IDS Bulletin* 40(1), 9.

Mitt liv har varit som ett kalejdoskop. Pärlorna har dansat sin kaotiska ringdans. Jag har letat och letat i kalejdoskopet efter mönster. Några gånger har jag anat konturerna av ett system, men kaoset har ändrat sig i ett tempo som har gjort det omöjligt att hänga upp sig på pärlornas färger och form. Men i verkligheten var mönstret där, hela tiden. Ett mönster som min hjärna inte kunde uppfatta. Det behövdes fyra bokstäver till. Ett ord. En diagnos. ADHD.

Dysthe, P. (2007). *Nu förstår jag mig själv. En berättelse om ADHD*. Estland: Sivart Förlag.

Och nu, en insikt av att vänja sig vid nya dagar. Hennes gamla varvas likt analoga fotografier med korta fantasifilmer av de kommande då hon utan att andas springer nerför trapporna, ut i en ljus dimma.

Jannisa, A.-T. (2010). Ej utgiven text.

#

Jag vill tacka informanterna, min handledare Jitka Lindén, ledning och personal vid den öppna psykiatriska mottagning som förmedlade den första kontakten mellan mig och informanterna samt psykologen Maria Holmqvist för att de gjort den här uppsatsen möjlig.

Innehållsförteckning

Teori	7
Möjliga Själ	8
Introduktion av begreppet.	8
Precisering och vidareutveckling.....	9
Möjliga själv, meningsskapande och narrativ.....	10
Förslag till ny definition.	11
Bruner om Mening och Kultur	11
Kultur som centralt koncept.	11
Folkpsykologi och narrativitet.....	12
Meningsskapande genom Berättelser	13
Berättandets funktion.	13
Livsberättelsen.	16
Kritik mot den narrativa ansatsen.	17
Meningsskapande och Diagnoser	17
ADHD - en ifrågasatt diagnos.	18
Ett exempel från barnpsykiatrin.	18
Den svenska kontexten.....	19
Möjliga Själ och Metodens Betydelse	21
The Possible Selves Statements Test (PSST).	21
Användande av metoden.	23
Studiens Syfte	24
Frågeställning	24
Metod	24
Narrativ Metod	24
Positionering inom det narrativa fältet.	25
Förförståelse.	25
Informanter	26
Urval och rekrytering.	26
Presentation.	26
Intervjuer och Transkribering	27
Analys och Bearbetning	28
Resultat	29
Berättelser	29
Berättelser om familj, partner, barn	29
<i>Annas berättelse om framtiden med sin partner.</i>	30
<i>Annas berättelse om framtiden med sina barn.</i>	32
<i>Bedas berättelse om framtiden med sin partner.</i>	33
<i>Cis berättelse om ett liv på landet och att slippa leva på soc.</i>	33
Berättelser om karriär, jobb, praktik	34
<i>Annas berättelse om ett jobb hon kan stanna kvar på.</i>	34
<i>Bedas berättelse inför mötet med den nya arbetsplatsen.</i>	35
<i>Cis berättelse inför mötet med den nya praktikplatsen.</i>	35
Berättelser om ADHD, medicinering och längtan efter förståelse.	36

<i>Annas och Bedas berättelser om den egna diagnosen och sina söner.</i>	37
<i>Annas, Bedas och Cis berättelser om att få en bättre självförståelse.</i>	37
<i>Annas, Bedas och Cis berättelser om medicinering.</i>	38
<i>Bedas berättelse om diagnosen som skydd i arbetslivet.</i>	39
Andra berättelser.	40
<i>Annas berättelse om att ge ut en bok.</i>	40
<i>Bedas berättelse om "en skitgrej".</i>	41
<i>Bedas berättelse om en eventuell semester på västkusten.</i>	41
<i>Cis berättelse om drogsuget och risken att förlora allt.</i>	42
<i>Cis berättelse om att bli tagen på bar gärning för snatteri.</i>	43
Berättelser om planering och hantering av en oviss framtid.	43
<i>Annas berättelse om planering och hantering av en oviss framtid.</i>	44
<i>Bedas berättelse om planering och hantering av en oviss framtid.</i>	45
<i>Cis berättelse om planering och hantering av en oviss framtid.</i>	46
En Kvantitativ Sammanställning	47
Emotionell laddning.	47
Temporal bestämning.	48
Ämneskategori.	49
Sannolikhet för förverkligande.	49
Författarens Berättelse	50
Diskussion	51
Tolkning av Resultatet.	51
Möjliga själv relaterade till andra möjliga själv.	55
Möjliga själv relaterade till livshistorien.	57
Möjliga själv och sociala normer.	57
Metodologisk Diskussion	58
Forskarrollen	59
Validitet och Kvalitetskontroll.	61
Etiska Ställningstaganden	62
Kliniska Implikationer	63
Implikationer för Framtida Forskning	64
Referenser	66
Bilaga A	69
Bilaga B	70
Bilaga C	71

Teori

När jag påbörjade arbetet med den här uppsatsen, höstterminen 2009, visste jag att jag var intresserad av att skriva någonting om ADHD, eller personer som skulle utredas för ADHD. Jag visste också att jag ville använda mig av kvalitativ metod, någon sorts intervjuer som skulle tillåta mig att komma nära mina informanter och få ta del av deras berättelser, deras ord, deras erfarenheter och perspektiv.

Intresset för ADHD-diagnosen, eller nej, det är fel att skriva så, intresset för meningsskapandet kring diagnosen hos de människor som berörs av den, en väsentlig skillnad, kommer sig av att jag tyckt att ADHD-diagnosen är svår att förstå. Vad det egentligen innebär för individen att vara hyperaktiv eller att ha uppmärksamhetsrelaterad problematik har jag haft svårt att bli riktigt klar över. Jag såg uppsatsen som en möjlighet för mig att få möta människor med ADHD-relaterad problematik och på det sättet, av dem, lära mig mer om meningsskapandet kring diagnosen.

Att det kändes närmast självklart för mig att designa en studie där kvalitativ metod används tror jag, till stor del, beror på mina tidigare erfarenheter från studier i socialantropologi vid Lunds universitet och Högskolan Dalarna. Socialantropologisk forskning, oavsett om det handlat om tuffäktning på Bali, känslor på Samoa eller om Crowindianers barnlekar, har vid återkommande tillfällen fångat mitt intresse och stimulerat min fantasi. Den har berättat berättelser från främmande platser, främmande människor och främmande kulturer, som ofta har sagt mig någonting fascinerande och spännande om mänskligt liv, vad det kan innebära att vara människa och hur viktig den sociala och kulturella kontexten är för allting vi tar oss för, våra tankar, våra känslor, våra sätt att förstå och skapa mening kring oss själva och omvärlden. Jag hyser stor respekt för det socialantropologiska fältarbetet, att bygga upp kunskap och förståelse genom att möta människor, prata med dem, vara och leva hos dem, och försöka ge dem möjligheter att lära en själv om deras liv, deras värld, de perspektiv, drömmar och erfarenheter som omger dem.

Även om jag inte har genomfört något fältarbete under arbetet med den här uppsatsen tycker jag att jag har lyckats stimulera mitt intresse för mänskligt meningsskapande i arbetet med den. Mitt tillvägagångssätt, min valda metod, har kvaliteter som med lite god vilja kan anses likna antropologens sätt att närma sig en främmande grupp människor. Jag har fått använda mig av nyfikenhet och lyssnande för att försöka lära sådant jag inte tidigare visste något om, i möten med människor jag inte kände tidigare, med perspektiv och erfarenheter som bara delvis överensstämmer med mina egna. Samtidigt har jag fått möjlighet att lära mig mycket om ADHD-diagnosen och hur berörda personer skapar mening kring den. Arbetet med uppsatsen har gett mig en klarare bild av hur det är att leva med ADHD-relaterade symptom, och hur det går att tänka kring det. ADHD har,

från att ha varit en mystisk och diffus akronym, förvandlats till någonting som jag själv tycker att jag har sådana kunskaper om att jag inte drar mig för att berätta om det för andra.

Genom Eriksons (2007) avhandling om möjliga själv, ett socialkognitivt begrepp grundat av Markus och Nurius (1986), som avser bilder (eller berättelser) om oss själva i framtiden, intog framtidsperspektivet en central roll i arbetet med uppsatsen. Eftersom Erikson (2007) själv skriver om möjligheten att se möjliga själv som narrativ, och refererar till Bruner (1990), som utvecklat tankar kring perspektiv på meningsskapande inom psykologin, kände jag att detta var ett spår jag kunde följa. Utifrån detta försökte jag, med god hjälp av min handledare, att konstruera en forskningsdesign som på sikt skulle kunna resultera i en psykologexamensuppsats. Resultatet blev en uppsats, baserad på narrativ teori och metod, om möjliga själv hos vuxna med ADHD-relaterad problematik.

Möjliga Själv

Introduktion av begreppet.

Det är över 20 år sedan Markus och Nurius (1986) presenterade konceptet möjliga själv (possible selves), vilket representerar individens idé om vad han eller hon kan komma att bli i framtiden, framtida positivt laddade själv att sträva emot och framtida negativt laddade själv att försöka undvika. Markus och Nurius (1986) koncept bygger på social-kognitiva studier av självet, med särskild hänsyn till motivation och social kognition. Möjliga själv fungerar som incitament för individen och påverkar handlingar och affekter. Exempelvis visar författarna hur besvikelse går att relatera till diskrepans mellan verkligt själv (actual self) och idealt själv (ideal self) och att ångest, på motsvarande sätt, går att förstå som en diskrepans mellan verkligt själv och borde-själv (ought self), det vill säga bilden av vad andra förväntar sig av individen.

Markus och Nurius (1986) beskriver möjliga själv som något som kan ses som en kognitiv manifestation av individens drömmar, mål, strävan, motiv, rädslor och hot. Begreppet täcker in det specifikt relevanta för den enskilde individen; meningen, organisationen och riktningen i dessa krafter. På det sättet skapas en länk mellan själv-konceptet och motivation. Rädslan hos professorsassistenten som fruktar att han eller hon inte ska komma vidare i karriären är ingen odifferentierad luddig skräck utan en personlig skräck troligen sammankopplad med väl utmejslade möjliga själv som representerar skräcken för misslyckande, för att tvingas söka andra jobb, för att bli bitter som en författare som inte får sin bok utgiven.

Möjliga själv skapas utifrån representationer av självet i det förflutna och inkluderar bilder av självet i framtiden. De är intimt förbundna med nu-självet, men är åtskilda och annorlunda än det. Det handlar inte om vilka som helst möjliga framtidsversioner av självet, utan specifika individuella

själv som bär en distinkt mening för individen. De möjliga själv är också sociala, eftersom de formats i ett samspel med omgivningen, där individen med sina tankar, känslor och beteenden har mött omvärlden (Markus & Nurius, 1986).

Markus och Nurius (1986) ser möjliga själv som ett system av affektiv-kognitiva strukturer eller scheman som ger struktur och sammanhang åt individens själv-relevanta erfarenheter. I särskilda domäner strukturerar dessa strukturer av självet individens förväntningar, påverkar uppmärksamheten, vilka stimuli som tas in eller sorteras bort och vilka typer av slutledningar som utförs. De påverkar på det sättet individens handlingar och beteenden. Författarna argumenterar för att möjliga själv är viktiga i sin funktion som incitament för framtida beteenden (de själv som individen strävar mot eller undviker) och för att de ger möjlighet till utvärdering och tolkning av det nuvarande självet. Möjliga själv fungerar som personliga representationer av strävan, motiv, hot och de affektiva tillstånd som är kopplade till dessa. De hjälper individen att välja mellan möjliga framtida beteenden och handlingar (Markus & Nurius, 1986).

Precisering och vidareutveckling.

Martin G. Erikson (2007) ser flera problem med Markus och Nurius (1986) modell av möjliga själv och försöker vidareutveckla den, med intentionen att klargöra explicit vad som varit mer eller mindre implicit i Markus och Nurius (1986, 1987) arbeten samt att föreslå en formell definition av möjliga själv i syfte att göra konceptet mer manifest och explicit. I detta arbete utgår Erikson (2007) från upplevt meningsskapande, en viktig del av konceptet möjliga själv, genom att väva samman socialkognitiv teori med Jerome Bruners (1990, 1995) texter om mening. Erikson (2007) menar att definitionen av möjliga själv bör innehålla ett klargörande om att begreppet inkluderar "an experience of what it would be like to be in the future state in question" (s. 348) och att den, som en teoretisk konstruktion, bör förstås tydligare som en del av självet och inte, isolerad, som bara en representation av framtiden. Författaren menar att en sådan distinktion är nödvändig efter att ha hittat exempel på publicerade artiklar där begreppet tolkas ytligt utan koppling till självet och där funktionen hos möjliga själv är diffusare än i Markus och Nurius (1986, 1987) arbeten (Erikson, 2007).

Enligt Erikson (2007) måste en föreställning om en framtida situation för att kunna klassas som ett möjligt själv inkludera en upplevelse av vad det skulle vara att vara i det tillståndet, det vill säga en upplevelse av tillståndet från "insidan" och inte någon abstrakt idé om att det är ett önskvärt eller icke önskvärt tillstånd. Han vill klargöra skillnaden mellan möjliga själv och livsuppgifter (life tasks) som Cantor, Markus, Niedenthal och Nurius (1986) beskriver på följande sätt: "Life tasks refer to the problem that people see themselves as working on and devoting energy to solving at a particular period in life" (s. 97-98). Livsuppgifter är tämligen abstrakta, i jämförelse med de möjliga

själv som ger personlig mening till livsuppgifterna. För att låna ett exempel från Cantor et al. (1986): En individ har inte bara som mål att få ett MVG, utan vad det handlar om, kognitivt sett, är att individen har en distinkt representation av sig själv som mottagare eller innehavare av ett MVG.

Erikson (2007) argumenterar, till skillnad från Markus och Nurius (1986), för att en upplevelse av agens (agency) är en distinkt kvalitet hos möjliga själv, även där det möjliga självet är starkt påverkat av krafter i omgivningen. Erikson (2007) argumenterar för att erfarenheten av att vara en agent, hur vag eller begränsad den än är, är den avgörande skillnaden mellan individens möjliga själv som sörjande och en vanlig föreställning om sorg. I sin avhandling lyfter Erikson (2007) också fram själv-konceptets påverkan på möjliga själv, där nuvarande föreställningar om förmågor och begränsningar påverkar sannolikheten hos möjliga själv. En persons möjliga själv, som har ett själv-koncept där en bristande matematisk förmåga ingår, samtidigt som personen har en stark positivt laddad bild av sig själv som kemist i framtiden, kommer att påverkas starkt av det nuvarande självet när personen får veta hur viktig matematiken är inom kemin (Erikson, 2007).

Möjliga själv, meningsskapande och narrativ.

Erikson (2007) betonar den meningsdimension hos möjliga själv som nämndes av Markus och Nurius (1986) men tycker att den aspekten varit enbart implicit uttryckt i litteraturen. Erikson (2007) vill göra den mer explicit och menar att en framkomlig väg är att betona relationen mellan möjliga själv och den socio-kulturella kontexten. Erikson (2007) tar upp Bruners (1995) tankar om intersubjektivitet, att det sätt på vilket vi förstår händelser, interaktioner och uttryck är något vi delar med andra människor. Enligt Erikson (2007) får detta implikationer för möjliga själv på fler än ett sätt. Författaren väljer att se all kognition som social kognition, eftersom våra mest grundläggande föreställningar är sprungna ur en social kontext, och även möjliga själv som hålls privata eller som avser självet på egen hand i framtiden har en social dimension, varje sådan bild kommer att påverkas av individens föreställning om hur omgivningen skulle uppfatta och förhålla sig till det möjliga självet. Dessa aspekter kommer inte alltid att vara de mest inflytelserika och betydelsefulla delarna av meningen individen ger det möjliga självet, men de finns där och kommer att påverka det möjliga självet i någon utsträckning (Erikson, 2007). Bruner (1995) pekar också på betydelsen av kulturell influens vid meningskapande, och Erikson (2007) föreslår att det är genom kulturella förväntningar och ett kulturellt normativt ramverk som det blir möjligt för individen att lita på sin framtid och föreställa sig händelser i den. Skulle vi inte kunna lita på att andra delade vår förståelse och vårt handlande enligt delade normer skulle funktionen hos möjliga själv se väldigt annorlunda ut (Erikson, 2007).

Erikson (2007) öppnar för att det finns en narrativ aspekt hos möjliga själv, något som också noterats av Markus och Ruvolo (1989) och Whitty (2002), men vill inte gå så långt som att säga att

möjliga själv måste ha narrativ form. Enligt författaren väntar möjliga självs narrativa natur på att utforskas ytterligare. Erikson (2007) betonar dock att möjliga själv, förstådda som narrativ i stället för bilder eller föreställningar kan ha flera fördelar, genom att de betonar att möjliga själv kan vara informativt rika, att de ofta är länkade till varandra och att de är manifest upplevd mening.

Förslag till ny definition.

Erikson (2007) föreslår följande definition av möjliga själv:

Possible selves are conceptions of our selves in the future, including, at least to some degree, an experience of being an agent in a future situation. Possible selves get vital parts of their meaning in interplay with the self-concept, which they in turn moderate, as well as from their social and cultural context. (s. 356)

Beroende på hur definitionen ska användas föreslår Erikson (2007) att ordet "conceptions" kan bytas ut mot "narratives".

Med bakgrund av denna nya definition av möjliga själv blir det, enligt Erikson (2007), möjligt att fokusera mer på meningsinnehåll än på rena informationsprocesser. En sådan möjlighet är att utforska den narrativa aspekten hos möjliga själv (Erikson, 2007).

Bruner om Mening och Kultur

Kultur som centralt koncept.

För att förstå bakgrunden till att Erikson (2007) lyfter fram Bruners (1995) tankar om intersubjektivitet i diskussionen om möjliga själv och socio-kulturell kontext väljer jag här att gå närmare in på Bruners tankegångar. Bruner (1990, 1995) är en representant för psykologin som betonat vikten av det sociala meningsskapande som sker inom kulturella system och har argumenterat för att psykologin bör närma sig sin systervetenskap antropologin.

Bruner (1990) anger tre skäl till att kultur måste ses som ett centralt koncept inom psykologin. Det första är det konstituerande argumentet, det vill säga att det är människans deltagande i kultur och hennes förverkligande av sina mentala krafter genom kultur som gör det möjligt att konstruera en mänsklig psykologi baserad på individen. Det andra skälet handlar om att en psykologi nedsänkt i kultur måste organiseras kring det meningsskapande och det meningsanvändande som knyter samman människa och kultur. Våra kulturellt anpassade liv förlitar sig på meningar och koncept vi delar med andra, likväl som de ömsesidigt delade modeller vi har över diskurser i vilka vi kan förhandla om olikheter avseende mening och tolkningar. Bruners (1990) tredje skäl till att kulturen måste bli ett centralt koncept inom psykologin handlar om folkpsykologins (folk psychology) kraft. Folkpsykologin är kulturens svar på hur människor fungerar och den dominerar vardagens sociala transaktioner. Den är djupt rotad i språk och delade konceptuella strukturer som är stöpta i intentionella tillstånd, i övertygelser, önskningar och

förpliktelser. Det är genom folkpsykologin vi upplever oss själva och andra. Det är med hjälp av den vi skapar förväntningar och genomför bedömningar av andra människor (Bruner, 1990).

Den kulturella psykologi som Bruner (1990) företräder måste, enligt författaren, vara baserad inte bara på vad personer gör, utan vad de säger att de gör, vad de säger fick dem att göra så, vad de säger att andra gör, och vad de har att säga om varför dessa människor gör det de gör. Det är en psykologi som intresserar sig för vad människor berättar om hur deras världar ser ut.

Den kulturella psykologin varken avfärdar vad personer säger om sina mentala tillstånd eller behandlar utsagorna som om de vore predicerings av framtida handlingar. Vad som är centralt är i stället att relationen mellan handling och utsaga (eller upplevande) är tolkningsbar (Bruner, 1990). Den kulturella psykologin är inte upptagen med "beteenden" utan med "handlingar", där intentionen finns med som en oskiljbar del, och vid belägen handling (situated action), det vill säga handling belägen i en kulturell inramning och med de ömsesidigt samspelande intentionella tillstånden hos deltagarna.

Folkpsykologi och narrativitet.

Bruner (1990) ser den organiserande principen för folkpsykologin som narrativ till dess natur, i stället för att vara logisk eller kategorisk. Narrativiteten behövs först när sakernas tillstånd avviker från "hur de bör vara", när de inte följer "det normala". En avvikande person ses som galen så länge han inte, som agent, kan skapa (eller få skapad) en berättelse om varför han betar sig underligt. Narrativet handlar om mänskliga agenter som gör saker utifrån sina önsknings och föreställningar, strävar efter mål och stöter på svårigheter som de behärskar eller som behärskar dem, allt medan tiden går. Det gäller för unga manliga Ilingoter (Rosaldo, 1980) som söker finna rätt ilska inom sig själva för att ta ett huvud och det gäller unga i västvärlden, levandes med motsägelsefulla och skuldframkallande krav, som försöker skapa sig en identitet (Bruner, 1990).

Narrativet väver samman det exceptionella och det alldagliga på ett sätt som går att koppla till de "förhandlade meningar" ("negotiated meanings") som socialantropologer och kulturkritiker diskuterar. Kulturen har en uppsättning normer, men samtidigt också en uppsättning av tolkningsprocedurer som gör att avvikelserna från normerna kan ges mening i förhållande till rådande föreställningar. Den typen av mening nås, enligt Bruner (1990), genom narrativ och tolkande av narrativ. Berättelserna får mening genom att de förklarar avvikelserna från det vanliga på ett begripligt och meningsfullt sätt. Det vanliga är det människor tar för givet angående beteenden i sin omgivning, att man som Barker (1978) skrivit, betar sig "postkontor" när man är på postkontoret. Så länge alla aktörer följer normerna finns inget behov av några förklaringar, sakernas tillstånd är de vanliga, som de ska vara. Att fråga någon varför han eller hon betar sig "postkontor" på postkontoret skulle ses som avvikande och underligt, det är vad "alla gör". Den som avviker från

normerna kommer däremot i stort sett alltid att berätta en berättelse för att förklara skälen till sitt handlande. Resultatet blir i stort sett alltid en berättelse som på något sätt förklarar och ger mening åt beteendet. Sådana berättelser verkar, enligt Bruner (1990), implicera både det intentionella tillståndet hos aktören och något kanoniskt element av kulturen. Berättelsens funktion är att hitta ett intentionellt tillstånd som i någon mån kan rättfärdiga avvikandet från normerna, eller i vart fall göra detta förståeligt, i förhållande till det rådande kulturella mönstret.

En annan aspekt hos narrativ, som Bruner (1990) lyfter fram, är dess ”dramatism” (se Burke, 1945). Narrativet fokuserar på avvikelser från det kanoniska som har moraliska konsekvenser, avvikelser som är relaterade till legitimitet, moral och värden. Berättelser är således relaterade till moraliska värden, vad som är moraliskt korrekt eller moraliskt tvivelaktigt. Berättelsen handlar om hur den ”yttre världen” samspelar med mentala skeenden hos aktörerna, den handlar om hur protagonisterna tolkar världen, vad saker och ting betyder för dem. På det sättet finns både kulturella konventioner och avvikelser från det som är förväntat i fråga om en individs intentionella tillstånd inbyggt i berättelsen, vilket ger den inte bara en moralisk status utan även en epistemologisk.

Narrativitet är ett sätt att använda språk, det är beroende av språk för att fylla sin funktion. Det går inte att med logiska procedurer fastställa vad de ”betyder”, de måste tolkas. Vilken tolkning du gör kommer alltid att vara normativ, det går inte att argumentera för en viss tolkning utan att inta en moralisk position och retorisk attityd. Vi tolkar berättelser utifrån deras likhet med livet (Bruner, 1990), inte utifrån logiska regler, friställda från den kulturella kontext utifrån vilken berättelsen blir tolkningsbar.

Meningsskapande genom Berättelser

Berättandets funktion.

Enligt Törnqvist och Norell (2007), som utgår från Ricoeurs hermeneutik, implicerar ett narrativt perspektiv en föreställning om att människan, för att skapa mening, ständigt är sysselsatt med att berätta sitt liv. Det är också ett metodologiskt och metodmässigt ställningstagande. Berättandet syftar främst till att ge livet en prägel av kontinuitet över tid, inte att ge en historisk sanning om livet (Stern, 2005). Berättelser gör att tidens gång verkar välbekant och uthärdlig, att vi kan känna oss sammanhängande i tiden (Ricoeur, 1988; Bruner, 2002). Enligt Bowlby (1972) är det lilla barnet upptaget med berättelser från födseln, som del i sin strävan efter anknytning med omvärlden, människan söker genom berättandet en plats i ett kulturellt sammanhang. Enligt Rapport och Overing (2000) når individen medvetenhet inom en konventionell narrativ kontext och inom ett narrativt utrymme vilket den förväntas fylla. Barnet har långt innan det själv har förmågan att

narrativisera sin egen livsberättelse blivit narrativiserad utifrån ett tredjepersonsperspektiv (Rapport & Overing, 2000). Av den personliga erfarenheten väljs delar ut som tolkas och sammanfogas till en berättelse om självet som utgör individens utgångspunkt för att verka i kulturen. Varje människa bär en mängd olika berättelser (om sig själv och livet) som bidrar till att bestämma vem hon är (Törnqvist & Norell, 2007).

Enligt Smith och Sparkes (2008) strävar människor efter att skapa en sammanhängande identitet. Samtidigt finns det, enligt Jörgensen (2004), en tendens att en enda, eller några få berättelser, blir så dominerande att det tema de kretsar kring får en dominerande och strukturerande roll i livet, utan att den enskilda människan är medveten om det. Dessa berättelser är inpräntade genom socialisation och uppfostran, vilket gör att de uppfattas som så självklara att de inte problematiseras och ifrågasätts. Varje sådan berättelse ger uttryck för en särskild syn på människan och världen (Bruner, 1990). Rapport och Overing (2000) skriver:

We humans are temporal beings, in short, with our perceptions, understandings and identities embedded in an ongoing story. Our conscious lives constitute dramas in which our selves, our societies and our reference groups are central characters, characters whose significance we interpret even as we live out their stories. (s. 285)

Enligt Rapport och Overing (2000) är detta “a never-finished project, and our conscious lives are taken up with self-narrating, with continuously rewriting, erasing and developing the definitions of our own stories” (s. 285).

Becker (1999) menar att de berättelser människor berättar om sig själva visar deras erfarenheter som de ser dem och som de vill att andra ska se dem. Det är ett sätt för människor att organisera, visa upp och arbeta igenom erfarenheter. Det kan vara ett kraftfullt verktyg för att kunna förlika sig med svårigheter som uppstår i livet, oavsett om det handlar om ohälsa eller personlig olycka (Becker, 1999). Genom att koppla samman erfarenheter i olika tider kan erfarenheterna ges struktur, sammanhang och mening. Vi kan, i berättelsen, konstruera och kommunicera vår uppfattning om oss själva, om andra och om världen. Berättelserna vi berättar om oss själva blir grundläggande för vår förståelse och tolkning av det som sker och hur vi hanterar våra liv. På så sätt anger de vårt handlingsutrymme (Hydén, 1997; Johansson, 2005). Samtidigt har berättelsen sina begränsningar, mängden av livserfarenheter är för rik för att vi genom en berättelse ska kunna göra dem rättvisa. Därför kan berättelsen efterlämna en känsla av att något saknas eller förblivit osagt. En berättelse kan aldrig fullt ut ge rättvisa åt en människas livserfarenhet (Hydén, 1997).

Becker (1999) ser berättelser som agensstärkande, de representerar handling. I den narrativa processen omformas erfarenheter, samtidigt som narrativen förändras i takt med att individen gör nya erfarenheter. Narrativen hjälper oss, enligt Becker (1999), att förstå hur ordning skapas och vidmakthålls över tid. Som en vardaglig syssla kan narrativ ge oss insikter om personers erfarenheter och hur de förstår dessa erfarenheter. Narrativ är ett sätt att förmedla utveckling över tid. Berättaren får möjlighet att på ett kreativt vis tolka erfarenheter och forma dem till något helt

och sammanhängande (Becker, 1999). I berättandet väljs vissa erfarenheter ut och betonas medan andra faller i glömska. Vissa minnen kan ha en sådan stark verbal prägel att själva minnet blir i det närmaste omöjligt att särskilja från berättelsen om det (Adelswärd, 1996).

Berättelser genomsyras av sociala normer, värderingar och symboler, och bör inte förstås som en individuell produkt utan som något som uppstår i interaktion mellan människor. Med hjälp av berättelser förhåller vi oss till kulturella ideal och normer. Berättelser innehåller därför ofta moraliserande aspekter, eller antydningar om vad som är det förväntade beteendet i en viss situation. I berättelsen kommer både personliga och kulturella betydelsevärldar till uttryck (Johansson, 2005). Även Norell och Törnqvist (1995) betonar berättelsernas kommunikativa och kulturella kvaliteter. Det berättade förhåller sig till det som redan har berättats tidigare, av andra.

Enligt Richardson (2000) skiftar definitionen för vad ett narrativ eller en berättelse är mellan olika teoretiska utgångspunkter. Ofta ingår dock kausala eller temporala sammanhang. Detta innebär att någon form av kausala sammanhang mellan händelser är nödvändiga enligt författare som framhåller de kausala sammanhangens betydelse. Författare som betonar de temporala sammanhangens betydelse argumenterar i stället för att händelser som utspelar sig i en temporal ordning är en essentiell del av ett narrativ. Förutom dessa perspektiv finns även två ytterligare typer av försök till definitioner som Richardson (2000) kallar minimala (minimal) respektive transaktionella (transactional). Den minimala typen av definition ser varje uttalande om en händelse som de fakto narrativ, eftersom den binder samman en tidigare händelse med en senare. Den transaktionella typen av definition menar att narrativ bara är ett sätt att läsa text, alltså inte något sorts kvalitet eller essens som går att finna i en text. Av dessa är de temporala och kausala definitionerna de mest använda.

Gerald Prince (i Richardson, 2000) har definierat narrativ som "the representation of at least two real or fictive events in a time sequence, neither of which presupposes or entails the other" (s. 169). Dorrit Cohn föreslår "a series of statements that deal with a causally related sequence of events that concern human (or human-like) beings" (i Richardson, 2000, s. 169). Ricoeur, citerad i Johansson (2005) beskriver berättande på följande sätt:

Berättande som aktivitet består inte bara av att man lägger den ena episoden till den andra. Berättande är också att konstruera meningsfulla helheter av osammanhängande händelser/situationer. Konsten att berätta kräver i likhet med den motsvarande konsten att följa en historia, att vi förmår bygga upp gestaltandet av en sekvens. (s. 16)

Genom berättandet länkas olika händelser samman till ett sammanhängande förlopp. Utan någon form av kausala samband mellan en samling händelser finns ingen berättelse, bara ett montage av händelser (Richardson, 2000).

Med hjälp av intrigen, som utgör berättelsens underliggande struktur (Becker, 1999) kan återberättandet av händelser föra det förflutna i kontakt med nuet och omskapa bilderna av framtiden (Lindseth & Norberg, 2004).

Livsberättelsen.

I sin bok *Det biografiska perspektivet* skriver Håkan Svenbro (2005) bland annat om begreppet biografi, ”den röda tråd som löper genom vår livsberättelse” (s. 17), och hänvisar till Antonovskys bok *Hälsans mysterium*, där upplevelsen av sammanhang och mening lyfts fram som en avgörande förklaring till att vissa människor klarar av att behålla sin hälsa under orimliga förhållanden. Enligt Svenbro (2005) framstår det för Antonovsky som nästan värre att inte ha tillgång till mening än att lida brist på mat och vatten. Enligt Rapport och Overing (2000) är sammanhanget, den röda tråden, i våra liv beroende av att vi fortsätter narrativisera dem. Vi förstår och känner oss själva i den utsträckning vi konstruerar narrativ om och för oss själva, narrativ som utvecklas över tid, som äger mening och tillgänglighet (Rapport & Overing, 2000). Svenbro (2005) framhåller att en individs liv, i dess egenskap av meningssammanhang eller berättelse, kan ses som en form av text. Svenbro (2005) skriver:

Biografi är inte summan av livshändelserna rätt och slätt utan utgörs av den gestaltande kraft som skapar ett inre sammanhang i livet. Denna biografiska kvalitet kan aldrig tillföras utifrån, kan aldrig vara ett resultat av påverkan. Vi är födda in i vårt biografiska rum och vi kan aldrig lämna det. Varje människas egen värld är något hon bara själv har tillgång till. Hon är som biografisk varelse särskild. Detta avstånd mellan människa och människa utgör samtidigt relationens möjlighet. Utan denna spänning mellan Jag och Du kan mötet aldrig äga rum. (s. 12)

Enligt Johansson (2005) förväntas det i vårt samhälle att vi ska kunna presentera oss själva genom en självbiografisk berättelse, byggd på egna erfarenheter. I studier av livsberättelser ligger fokus ofta på den berättelse en person berättar om sig själv och sitt liv. Berättarens egna tolkningar är avgörande och forskaren intresserar sig för hur berättaren skapar mening, ordning och identitet, i förhållande till kulturella normer, modeller och berättelser (Johansson, 2005). Ricoeur (1991) betonar skapandet av en narrativ identitet, för berättaren, som en av livsberättelsens centrala uppgifter.

Förhållandet mellan kulturen som omger oss och våra egna berättelser betonas av Håkan Jenner (2000), som hänvisar till G.H. Meads socialpsykologiska teori och påpekar att andras attityder och beteenden internaliseras av individen. På så sätt skapas våra berättelser i relation till de berättelser som omger oss, berättelser som berättas av människor i vår omgivning. Jenner (2000) skriver om livsberättelsen att ”Det är en berättelse om vem man är i förhållande till det liv man har levt och i förhållande till det man gärna vill leva i framtiden.” (s. 51). Livsberättelsen kan också ses som ett sätt att skapa en bild av sig själv i förhållande till det ”normala”. Berättelsens syfte är inte bara ett sätt att skapa mening, det är genom berättandet som mening skapas (Jenner, 2000).

Kritik mot den narrativa ansatsen.

Genom att vända mig till Sally E. Thorne (2009) vill jag göra läsaren uppmärksam på den kritik som riktats mot forskning där narrativa perspektiv använts slarvigt. Thorne (2009) skriver om vad hon kallar "suddiga linjer" ("blurry lines") mellan akademiskt skrivande och journalistik i narrativ hälsoforskning. I forskningssammanhang avser vi oftast, enligt Thorne (2009), att läsaren genom individens berättelse ska förstå att denna är en reflektion av någon aspekt av ett potentiellt generaliserbart sanningsanspråk. I mycket av den samtida kvalitativa forskningen förs den narrativa ansatsen fram som en självklar metod för att nå förståelse om existentiella och erfarenhetsmässiga fenomen, med argumentet att språket är det som gör dessa fenomen mest åtkomliga. Thorne (2009) oroas av den utvecklingen, och menar att det tycks finnas en tendens inom kvalitativ hälsoforskning att tro att något är "sant" bara för att det är sagt. Thorne (2009) ser också en tendens hos författare att utifrån det enstaka fallet gå vidare till att skriva om teori, utifrån vad som antagligen är egna förutfattade meningar (*bias*) eller intressanta möjligheter som litteraturen ger.

Meningsskapande och Diagnoser

Wrangsjö (1998) skriver generellt om den kraft som finns i det benämmande som diagnossättandet innebär. Genom diagnossättandet kan en medicinsk förklaringsmodell länkas samman med personliga erfarenheter och ge den enskilde individen, patienten, ett nytt sätt att förstå sig själv och sina svårigheter. Diagnosen kan även användas i förhållande till omgivningen, för att få en annan förståelse och ett annat bemötande av den. Diagnosen kan vara en möjlighet att skapa ordning i ett kaos av frågor och osäkerhet. Den påverkar både den egna och omgivningens syn på situationen och framtiden. Ångestväckande eller kaotiska upplevelser kan genom diagnosen göras till mer gripbara företeelser som patienten kan relatera till. "Fienden", lidandet, kan genom benämningen få ett ansikte, ibland även en förklaring (Wrangsjö, 1998).

Diagnosen har en stor psykologisk och social betydelse eftersom den påverkar människans förväntningar om sin framtid, liksom omgivningens förväntningar och förhållningssätt. Diagnosen innebär inte alltid en lättnad, den kan även väcka starka negativa känslor och få en negativ social betydelse. När det kommer till ADHD-relaterad problematik framhåller Wrangsjö (1998) diagnosens ordningsskapande kvaliteter. Föräldern till barnet med ADHD-relaterad problematik får veta att det inte är fel på föräldern, utan att det rör sig om en brist hos barnet. En smärtsam insikt, men också ett besked som skapar ordning och eventuellt en lättnad (Wrangsjö, 1998).

Enligt Graungaard och Skov (2006) kan strävan efter en diagnos ses som en strävan efter en bild av hur framtiden kan komma att se ut, när man förlorat den bild av framtiden som man tidigare haft.

ADHD - en ifrågasatt diagnos.

ADHD-diagnosen har genom åren utsatts för återkommande attacker och ifrågasättanden i forskningsdebatten. Ett exempel är Timimi et al:s (2004) kritik av Barkley et al. (2002). Enligt Timimi et al. (2004) finns det inte vetenskapligt stöd för att påstå att ADHD identifierar en grupp av barn som lider av en specifik neurobiologisk störning. "There are no cognitive, metabolic, or neurological markers for ADHD and so there is no such thing as a medical test for this diagnosis" (Timimi et al., 2004, s. 60). Kritiken riktar sig även mot de kraftigt varierande uppskattningar av prevalens som gjorts av olika författare och de mängder av psykotropiska mediciner (psychotropic medication) som skrivs ut till barn och ungdomar i USA. Mellan 1987 och 1996 närapå tredubblades förskrivningen av sådana medel till barn i USA och 1996 tog sex procent av landets pojkar mellan sex och 14 år centralstimulerande medel (psychostimulants) (Olfson, Marcus, Weismann & Jensen, 2002). Enligt Timimi et al. (2004) har läkemedelsindustrin dragit nytta av den osäkerhet som kommit att förknippas med barnuppfostran i västerländsk kultur. "The concept of ADHD has helped shift focus away from these social dilemmas and onto the individual child. It has been in the best interest of the pharmaceutical industry to facilitate this change in focus" (Timimi, et al., 2004, s. 61).

I sitt svar på kritiken från Timimi et al. (2004) skriver Barkley et al. (2004):

Like much criticism of ADHD and its investigators that has appeared in lay publications, this critique misconstrues our motives, misrepresents the scientific literature on ADHD, engages in faulty logic concerning the basis for viewing conditions as disorders, selectively cites a few reports in support of their assertions while ignoring a much larger body of research opposing them, and uses innuendo to malign the integrity of scientists whose research supports the existence of this disorder. (Barkley et al., 2004, s. 65)

Barkley et al. (2004) argumenterar sedan mot Timimi et al. (2004) på en rad punkter.

Kritik av ett annat slag framförs av David Nylund som arbetat med narrativ terapi med ADHD-diagnostiserade barn (Nylund, 2000). I en intervju (Kindsvatter, 2005) talar Nylund om problemen som uppstår när ADHD hos barn förstås som en "sjukdom", med tillhörande behandling (Ritalin eller andra centralstimulerande medel). Han anser att diagnosen definierar barnen på ett förenklat sätt, så som den används i USA, på bekostnad av andra sätt att tänka och andra förklaringsmodeller. Enligt Nylund (Kindsvatter, 2005) tenderar ADHD-diagnosen att cementera föräldrars bild av sina barn, vilket leder till att de förlägger ansvaret hos diagnosen, i stället för att söka kreativa, alternativa, lösningar på de problem som uppstår. Resultatet blir en personlig förlust av agens för både föräldrar och barn, enligt Nylund (Kindsvatter, 2005).

Ett exempel från barnpsykiatrin.

Carpenter-Songs (2009) artikel om meningsskapande kring ADHD bland barnfamiljer i nordvästra USA är ett exempel på socialantropologisk forskning som fördjupar kunskapen om vad diagnosen

och möten med vårdens representanter kan komma att betyda för människor som lever med ADHD-relaterad problematik i sin vardag. Jag har utan framgång sökt liknande studier om vuxna med ADHD. Carpenter-Song (2009) kan fungera som en referenspunkt för diskussion om meningsskapande kopplat till ADHD-diagnosen och olika behandlingsalternativ.

Carpenter-Song (2009) noterar att de europeisk-amerikanska familjerna i studien (tio stycken) oftare hänvisade till medicinska förklaringar till sina problem och att de var mer involverade i kontakten med hälso- och sjukvården än de afrikansk-amerikanska familjerna (nio stycken), oberoende av socio-ekonomisk bakgrund. De europeisk-amerikanska familjerna tenderade att koppla sina problem till biomedicinska orsaker och såg medicinska interventioner som lämpliga och önskade, medan de afrikansk-amerikanska familjerna tenderade att tolka beteende- och känslomässiga svårigheter som problem för familjen, för institutioner och sociala grupper kring barnet, inte som en individuell psykopatologi det enskilda barnet drabbats av (Carpenter-Song, 2009).

Den svenska kontexten.

För att sätta mig in i fältet, i synnerhet den svenska kulturella kontexten, innan genomförandet av intervjuerna med informanterna, träffade jag, i oktober 2009, Maria Holmqvist, legitimerad psykolog, och en av Sveriges mest erfarna utredare av ADHD hos vuxna, på hennes kontor på S:t Lars-området i Lund där hon arbetar vid Autismenheten, inom Psykiatri Lund, Region Skåne. Tillsammans med överläkare Lena Nylander har Holmqvist genomfört över 600 utredningar av misstänkt ADHD respektive autism sedan 1996. Holmqvist och Nylander var då bland de första i landet att utreda vuxna individer för ADHD. För att ge läsaren bakgrundsinformation om ADHD-diagnosens historia bland vuxna i Sverige och för att tydliggöra min egen förförståelse inför mötet med informanterna i studien väljer jag att här infoga en sammanfattning av vad som framkom i intervjun med Maria Holmqvist.

Holmqvist berättar att insikten om att ADHD inte var något som ”växte bort” med åldern spred sig i Sverige mot slutet av 90-talet, något som skett tidigare i USA. Remisser kom från psykiatri i hela Södra regionen, det vill säga Skåne, Halland, Småland och Blekinge, från skolhälsovården och primärvården. Det spred sig en medvetenhet om ADHD både bland professionella och bland allmänheten. Människor, som enligt Holmqvist upplevde ”strul, att de inte fick något gjort, att allt bara blev tok, att livet var fragmenterat, de sökte själva”. Sedan dess har antalet ADHD-utredningar ökat i antal i takt med att kunskapen om diagnosen ökat allt mer inom psykiatri och i samhället. De senaste åren har allmänpsykiatri fått ta över uppgiften att genomföra utredningarna och enligt Holmqvist är behovet så stort att allmänpsykiatri blivit pressad, ”den har inte varit uppdaterad på hur man bär sig åt när man utreder ADHD”, säger hon.

Den primära drivkraften hos de individer som kommer för utredning är, enligt Holmqvist, att få en förklaring till sina bekymmer. Det handlar om människor som lidit mycket och som exempelvis tänkt: ”Vad är det för fel på mig? Varför får jag inte livet att gå ihop? Vad är det som gör att jag inte blir färdig med någon utbildning? Vad är det som gör att jag inte kan behålla något jobb? Vad är det som gör att jag inte kan behålla mina relationer? Vad är det som gör att jag inte kan få ekonomin att gå ihop?”

Holmqvist använder adjektivet ”sönderhackat” när hon beskriver deras upplevelse. Det har varit ”sönderhackat” redan från börjat, med misslyckanden i skolan, ”hackiga” kompisrelationer och så vidare. Holmqvist berättar att ADHD-gruppen är fylld av personer med symtom på flera personlighetsstörningar, många är eller har varit kriminella, omkring 40 procent är eller har varit missbrukare. Kvinnorna är ofta deprimerade och har haft kontakt med psykiatri under andra diagnoser innan utredningen, bland männen är erfarenheter från kriminalvård eller missbruksvård vanlig, liksom kontakter med barn- och ungdomspsykiatri under uppväxten. Kvinnorna har, enligt Holmqvist, oftare varit ”osynliga, ledsna, ängsliga och rädda”.

Utredningen och diagnosen kan få en meningsskapande innebörd och vara skuldavlastande; ”det är inte mig det är fel på, jag har bara taskig uppmärksamhet”. Det är ett grunddrag som Holmqvist säger sig se hos de hon utrett för ADHD i vuxen ålder. De tar utredningen på allvar och samarbetar på ett bra sätt.

Holmqvist återkommer flera gånger under intervjun till utredningens terapeutiska betydelse. Om patienten uppfyller kriterierna för ADHD eller inte växer fram successivt under utredningsprocessen och kommuniceras mellan utredare och patient, vilket gör att det inte i slutändan blir ett dramatiskt besked: diagnos eller inte diagnos. ”Då är vi överens om att de problemen finns och det kan man kalla ADHD eller man kan inte kalla det ADHD, alltså vi har jobbat oss fram till det”, säger Holmqvist.

Det är, enligt Holmqvist, utredningen, inte själva diagnosen, som framförallt kan ge patienten en ny förståelse som han eller hon känner sig nöjd med. Att patienter under en ADHD-utredning försöker påverka resultatet av utredningen är ytterst ovanligt, Holmqvist kan inte erinra sig något fall under de år hon arbetat med ADHD-utredningar. Hon kan heller inte erinra sig någon som uttryckt missnöje efter att ha fått eller inte ha fått diagnosen ställd.

Gällande framtidsperspektivet berättar hon att många med ADHD-problematik har mycket ”kort horisont” gällande framtiden. De har ofta svårt med prospektivt minne, med planering, med att föreställa sig vad som kan komma att hända.

Det som är gemensamt för de flesta när det handlar om förhoppningar och drömmar är, enligt Holmqvist, drömmen om ett vanligt svenssonliv, om att kunna sköta ett jobb, genomföra en utbildning, ha en stadig relation, en familj och en fungerande ekonomi. Samtidigt finns motsatsen i

deras medvetande, möjligheten att livet kommer att fortsätta att vara ”sönderhackat”.

”Framtidsbilden är trasig den också”, säger Holmqvist. Enligt henne hoppas många att det ska finnas ”en bot, någon hjälp, att det ska gå att fixa”. Det finns en risk att patienter blir besvikna när de inser hur begränsade behandlingsmöjligheterna är, men den besvikelsen kommer i kontakten med psykiatrin som ska kunna erbjuda behandling, inte Holmqvist som utredare. ”Man kan inte utlova något som utredare, utan bara ge rekommendationer, litteraturtips, tipsa om anhörigföreningar”.

Holmqvist ser det som viktigt att utifrån kognitiva funktioner, med dem som utgångspunkt, hjälpa till att skapa en ”kognitiv helhet” för individen, att det blir ”mindre kognitiv dissonans”, att det ”blir något helt av det”, ”en livsberättelse som håller ihop”. Hon säger: ”Det är det man önskar redan från psykiatrin; att de kunde jobba för att skapa en hel bild”.

Inför mina intervjuer med informanterna påtalar Holmqvist att det kan finnas lågbegåvade i kön för utredning, och att jag bör vara medveten om det, så att jag kan anpassa mina frågor och göra intervjun tillräckligt konkret, så att informanten kan se och förstå meningen med frågorna.

Möjliga Självs och Metodens Betydelse

Packard och Conway (2006) diskuterar konsekvenser av metodval vid forskning kring möjliga själv. En analys av 141 forskningsartiklar visade att 64 procent av metodvalen i artiklarna var strukturerade enkäter eller intervjuer. Packard och Conway (2006) delade in de övriga artiklarna i tre övergripande kategorier, narrativa metoder, visuella metoder och drama-metoder. Av dessa var narrativa metoder de vanligast förekommande. Inom den narrativa kategorin förekommer såväl muntligt som skriftligt berättande, liksom arbete i fokusgrupper. Packard och Conway (2006) skriver att narrativa metoder kan ge informanter mer utrymme i forskningsprocessen, i och med dialogen som kan förekomma och att frågorna ofta är av en öppen karaktär. Enligt Packard och Conway (2006) ligger narrativa metoder närmare ett emic-perspektiv, jämfört med strukturerade enkäter som är mer präglade av ett etic-perspektiv.

Packard och Conway (2006) noterar också att mycket av forskningen om möjliga själv har haft informanter som hämtats från introduktionskurser i psykologi. Att fokusera på informanter som befinner sig i andra skeden av livet är något som den framtida forskningen om möjliga själv bör utveckla, enligt författarna.

The Possible Selves Statements Test (PSST).

Erikson (2006) argumenterar för att det finns en risk att de möjliga själv som en öppen undersökning skulle ge upphov till inte rapporteras vid användning av slutna frågebatterier, vilket

öppnar för kritik. Kritik kan även riktas mot de slutna frågebatterierna för att deras alternativ ofta är så vaga eller abstrakta att de kan ge svar som inte baseras på möjliga själv. Det problemet finns även i en öppnare undersökning av Cross och Markus (1991), där många svar är väldigt breda och mindre specifika än vad möjliga själv bör vara enligt definitionen i Erikson (2007).

Erikson (2006) argumenterar också för att indelningen av möjliga själv i negativa möjliga själv och positiva möjliga själv är förenklad, att de är relaterade till varandra och att deras mening för individen delvis kommer ur dessa relationer, något som tidigare litteratur på området inte betonat i särskilt stor utsträckning. Enligt Erikson (2006) kan tidigare undersökningar även kritiseras för låg innehållsvaliditet, det som uppmätts har inte motsvarat den teoretiska konstruktionen möjliga själv. Se exempelvis Jackson (1996) eller Murphy och Davidshofer (1998) för en mer ingående diskussion om innehållsvaliditet.

The Possible Selves Statements Test (PSST) som presenteras av Erikson (2006) är ett försök att konstruera ett instrument med önskvärd innehållsvaliditet som dessutom kan ge svar på om deltagarna skattar sina möjliga själv som positiva, negativa, neutrala eller som förknippade med blandade känslor. Instrumentet innehåller två delar, en beskrivande, öppen del, där deltagarna ombeds beskriva deras möjliga själv med sina egna ord och en mer sluten skaldel där deltagarnas förväntningar och utvärderingar av sina möjliga själv indikeras på en given skala.

Mer konkret får deltagarna fylla i meningen "I can see myself in days, weeks, months, years" (Erikson, 2006, sid. 9) 20 gånger, där något av alternativen "days", "weeks", "months" eller "years" ska ringas in. Deltagarna får sedan skatta var och ett av sina angivna möjliga själv i fråga om negativa känslor (skala 1-7), positiva känslor (skala 1-7), i vilken utsträckning deltagaren kan påverka om situationen kommer att inträffa eller inte (skala 1-7) och hur sannolikt det är att situationen verkligen kommer att inträffa (skala 1-7). De första två skalorna (negativa och positiva känslor) är till för att undersöka vilka känslor det möjliga självet är laddat med. De är konstruerade så att de ska kunna visa att det är en förenklad beskrivning att dela in möjliga själv i positiva och negativa, utan hänsyn till att ett möjligt själv skulle kunna ge upphov till blandade känslor och ambivalens. Den tredje delskalan är enligt Erikson (2006) viktig om vi vill förstå vilken mening det möjliga självet har för individen på ett bättre sätt. Författaren argumenterar för att den upplevda sannolikheten för att det möjliga självet ska förverkligas spelar en viktig roll för motivationen, avseende att sträva mot ett mål. Den fjärde delskalan bär, enligt Erikson (2006) likheter med "locus of control" (se Rotter, 1966), och indikerar individens syn på sig själv avseende kontroll i framtiden.

Användande av metoden.

Erikson (2006) har genomfört en undersökning med 72 deltagare som fick fylla i PSST-formulär. Målet med undersökningen var att få en djupare förståelse för vad möjliga själv är, det vill säga vad metoden kan identifiera för egenskaper hos möjliga själv samt att undersöka vilken typ av information som instrumentet PSST kan ge (hur instrumentet används och är konstruerat är beskrivet ovan).

Erikson (2006) har valt att följa Cross och Markus (1991) genom att koda de öppna svaren till av forskaren konstruerade kategorier ("Works", "Studies", "Material", "Leisure" och så vidare). Erikson (2006) kodade svaren (på en sjugradig skala) även avseende "sannolikhet", där författaren förefaller ha utgått från en egen bedömning. Resultaten avseende de konstruerade kategorierna visar att möjliga själv relaterade till "Family", "Work", "Leisure" och "Studies" var vanligast (dessa kategorier fick över 10 procent av den sammanlagda svars mängden, vardera) medan möjliga själv relaterade till "Crime" eller "Sexual" fick ytterst få svar (0,2 procent respektive 0,4 procent av den totala svars mängden).

En intressant aspekt av Eriksons (2006) resultat var att en mängd möjliga själv inte rapporterades som enbart positiva eller negativa, på det sätt som föreslagits av Markus och Nurius (1986). Hela 49,3 procent av beskrivna möjliga själv rapporterades vara förknippade med både negativa och positiva känslor. En annan aspekt av resultatet var att händelser som enligt kulturella normer, enligt Erikson (2006), borde ges olika positiva och negativa värden, skattades lika. En individ gav samma skattning åt "having to redo a failed examination paper" (s. 15) som åt "at the side of my parents' grave" (s. 15), med ett emotionellt värde av -6. En annan deltagare rapporterade -6 för både "getting the flu next week" (s. 15) och "getting cancer in ten years" (s. 15).

Erikson (2006) noterar att 24 av de 72 deltagarna gav emotionella skattningar som påtagligt skiljde sig från det förväntade. Att bli sjuk eller råka ut för en olycka hade någon positiv aspekt, tillsammans med den negativa skattningen för det aktuella möjliga självet. Det gällde exempelvis två deltagares skattningar av "myself in a wheelchair" (s. 15), -6 och +1. Även "becoming a parent" (s. 16) och "going on vacation with my family" väckte blandade känslor hos deltagare.

Erikson (2006) jämförde de fem först givna möjliga själven hos deltagarna med de fem sist rapporterade. Kategorierna "Work", "Studies" och "Leisure" var signifikant högre bland de fem första svaren. Samtidigt var de första fem svaren signifikant mer emotionellt laddade än de fem sista. Även sannolikheten att det som beskrivits skulle inträffa skattades signifikant högre för de första fem svaren. Gällande tidshorisonten konstaterar Erikson (2006) att 48 procent av svaren, där en tidshorisont fanns angiven, utspelade sig inom ett års tid.

Studiens Syfte

Uppsatsen syftar till att nå en fördjupad förståelse för hur vuxna individer som står i kö i väntan på ADHD-utredning upplever och skapar mening i förhållande till sina möjliga själv. En av utgångspunkterna är att berättelser har en meningsskapande funktion. Fokus för studien är personernas berättelser och hur meningsskapande framträder i deras berättelser.

Frågeställning

Hur skapar vuxna individer i väntan på ADHD-utredning mening i förhållande till sina möjliga själv och hur framträder det i deras berättelser?

Metod

Narrativ Metod

Narratologi (narratology) är en term som historiskt sett hör hemma inom det litterära fältet. Men på senare tid har teoretiska narrativa perspektiv även kommit att påverka psykologin och de humanistiska vetenskaperna (Hoshmand, 2005). Sedan mitten av åttiotalet har ett tvärdisciplinärt forskningsfält som benämns narrativa studier eller berättelseforskning vuxit fram (Johansson, 2005). Narrativ analys utvecklas bland annat inom antropologisk, etnologisk, sociologisk, pedagogisk och psykologisk forskning. Även inom medicin, socialt arbete och psykoterapi har berättelser fått en allt större betydelse. Intresset hänger samman med den ”språkliga vändning” som skett inom humaniora och samhällsvetenskap (Johansson, 2005).

Enligt Johansson (2005) möjliggör den narrativa metoden en analys av hur individen skapar mening av sina upplevelser. Enligt Hoshmand (2005) är narrativ metod lämplig att använda vid sökandet efter kunskap om meningsskapande. Det narrativa perspektivet möjliggör en förståelse för hur meningsskapandets processer påverkas av kontext och kultur (Hoshmand, 2005; Bruner, 1986, 1990). Becker (1999) visar att ett narrativt perspektiv möjliggör analyser av hur kontinuitet skapas och återskapas över tid i människors liv. Skapandet av berättelser är mänskligt handlande. Genom berättelsen omformas upplevelser på ett sätt som kan ge värdefulla insikter om mänskliga processer för meningsskapande (Becker, 1999).

Positionering inom det narrativa fältet.

Det narrativa perspektivet omfattar en rad olika teoretiska perspektiv och utgångspunkter. Smith och Sparkes (2008) har försökt skapa en typologi där de ordnar olika narrativa perspektiv längs ett kontinuum, från det individtäta (thick individual) och tunt social-relationella (thin social relational) till det social-relationellt täta (thick social relational) och individtunna (thin individual). Samtliga perspektiv betonar dock det relationella och placerar individen i en samhällelig, social och kulturell kontext. I den individtäta delen av spektrumet ligger fokus ofta på erfarenade, individens inre värld och oss själva som medvetna aktörer. Enligt detta perspektiv är identiteter en form av internaliserade livsberättelser som utvecklas över tid genom självreflektion. Mot bakgrund av detta ser jag mitt perspektiv som hörandes till den mer individtäta delen av Smith och Sparkes (2008) spektrum, utan att ensidigt vara präglad av de mest individtäta utgångspunkterna. Under genomförandet av studien har en av utgångspunkterna varit att det är möjligt att nå kunskap om människors subjektiva verkligheter, att det finns en överensstämmelse mellan vad vi berättar om vårt liv och hur vi lever det. Men den kunskapen kan inte ses som "objektiv" eller fristående från sociala processer och sammanhang. Berättande är sociala processer och är del av sociala processer. Informanterna som deltagit i den här studien har valt att berätta för mig om sitt liv och sin situation, med berättandet som uttalat syfte. Därför har jag valt att positionera mig nära individerna och deras berättelser om sina livsvärldar. Den här studien är förankrad i den fenomenologiskt hermeneutiska traditionen (Lindén & Cermák, 2007; Lindseth & Norberg, 2004; Norell & Törnqvist, 1995). Det för med sig att forskaren med empati, inlevelse och öppenhet för informanternas berättelser hoppas kunna nå en förståelse för delar av deras livsvärldar, det vill säga verkligheten så som de upplever den. Forskaren åsidosätter inte förförståelsen, som i klassisk fenomenologi, utan väljer att vara öppen och följsam i mötet med informanterna.

Förförståelse.

Inom den hermeneutiska traditionen är förkunskaper en viktig förutsättning för kunskapsutveckling. Utan förkunskaper blir det omöjligt att tolka berättelserna som omger oss. Det vi kallar förståelse bygger oftast på kulturell kunskap, en förutsättning för att vi ska kunna förstå varandra. Vi kan aldrig bli fullt medvetna om vår förförståelses omfång eller begränsningar. Under arbetet förändras forskarens förståelse genom den process som inbegriper läsandet av litteratur, möten med informanter, möten med handledare och egna reflektioner. Beskrivningen av den resan, och hur förståelsen utvecklats under arbetet utgör en del av forskningens resultat.

I inledningen av en studie bör forskaren, enligt Kvale och Brinkmann (2010), utveckla en teoretisk förståelse av de fenomen som ska studeras. Forskaren bör vara bekant med temat för att kunna ställa relevanta frågor. Kännedom om temat får forskaren inte bara genom teoretiska studier

och läsning av litteratur (Kvale & Brinkmann, 2010). Jag valde, innan mötet med de huvudsakliga informanterna i studien, att genomföra en intervju med en av Sveriges mest erfarna utredare av ADHD hos vuxna, för att få en bättre förståelse för de fenomen jag ämnade studera. I teoridelen finns ett stycke i vilket resultatet av den intervjun sammanfattas. Texten har lästs igenom och godkänts av utredaren innan publiceringen av uppsatsen.

Informanter

Urval och rekrytering.

Till den här studien söktes personer mellan 20 och 55 år, villiga att berätta om hur de föreställer sig själva i framtiden och som stod i kö i väntan på att få genomgå en ADHD-utredning. En tanke bakom urvalskriterierna var att ovissheten om utredningens utfall och betydelse eventuellt skulle kunna leda till intressanta möjliga själv hos deltagarna. Till detta kommer att personer med ADHD-relaterad problematik (se den teoretiska delen) ofta upplever sitt liv, och olika aspekter av sitt liv, som ”sönderhackat”, och att de tenderar att ha en ”kort horisont” gällande framtiden.

Åldersgränserna infördes för att sortera bort ungdomar och personer som stod inför slutet av den yrkesverksamma delen av sina liv. I den inledande kommunikationen med den psykiatriska mottagning, som förmedlade den första kontakten med informanterna, framfördes önskemålet att, inom urvalskriterierna, få maximal spridning avseende kön och ålder bland kontaktade presumtiva deltagare. Några urvalskriterier avseende komorbiditet användes inte, då det var svårt att på förhand uppskatta vad andra diagnoser skulle kunna medföra för problem.

För att få hjälp med den initiala kontakten med deltagare till studien kontaktades ett litet antal öppenspsykiatriska mottagningar i södra Sverige. Ledningen vid en av dessa ställde sig positiv till att samarbeta. Tio brev levererades till mottagningen som sedan skickade ut dem till presumtiva deltagare. Breven innehöll en kort text som beskrev studien i korthet och villkoren för deltagande (Bilaga A), samt ett svarsbrev med frankerat kuvert (Bilaga B). De närmaste veckorna efter utskicket inkom fem svar. En person skrev att han inte var intresserad att delta och de tre informanter som deltagit i studien anmälde sitt intresse för att delta. Ytterligare en person anmälde ett intresse att delta, men efter upprepade avbokningar i sista stund fick saken bero. Något senare inkom ett till brev från ytterligare en person som var villig att delta, men av tidsskäl och på grund av att det redan insamlade materialet bedömdes vara rikt nog togs ingen kontakt med den personen.

Presentation.

Anna är 35 år gammal och jobbar för ett privat serviceföretag. Hon är gift och har två barn från två tidigare äktenskap. Ett av barnen har konstaterade ADHD- och Asperger-diagnoser. Anna har själv

diagnosen Tourettes syndrom, sedan ett drygt år tillbaka. Hon bor i en villa på landet i södra Sverige tillsammans med sin familj.

Beda är 35 år gammal och arbetssökande sedan ett par månader tillbaka, efter att ha sagt upp sig från sitt tidigare arbete inom vården. Anledningen till uppsägningen var en konflikt med en nyttillträdd chef. Beda bor i en villa på landet i södra Sverige tillsammans med sin man och deras två söner. Ett av barnen har en konstaterad ADHD-diagnos.

Ci är 22 år gammal och arbetssökande. Hon har gått igenom ett tolvstegsprogram på ett behandlingshem det senaste året, efter en längre tids narkotikamissbruk. Hon bor i en lägenhet i en småstad i södra Sverige tillsammans med sin dotter, fyra år gammal. Ci har nyss skrivits ut från behandlingshemmet och drömmer om att få ett jobb och kunna bilda familj tillsammans med sin pojkvän.

Under varje övergripande temarubrik (Berättelser om familj, partner, barn; Berättelser om karriär, jobb, praktik; Berättelser om ADHD, medicinering och längtan efter förståelse; Andra berättelser; och Berättelser om planering och hantering av en oviss framtid) i avsnittet Berättelser har jag valt att ge en kort sammanfattning av informanternas berättelser på det temat. Mer detaljerade redogörelser följer efter respektive underrubrik.

Intervjuer och Transkribering

En narrativ intervju fokuserar på de historier som intervjupersonerna berättar (Kvale & Brinkmann, 2009). Även om fokus varit på intervjupersonernas berättelser i föreliggande studie har intresset riktats mer mot meningsinnehållet i dem än mot strukturen i berättelserna. Intervjuerna har varit av det halvstrukturerade slaget (Willig, 2009), där intervjuaren har haft ett par olika teman att gå igenom, med stor flexibilitet och frihet för både intervjuaren och informanterna, inom dessa ramar. De övergripande temana har varit Berättelser om det som varit och hur det är nu, Berättelser relaterade till ADHD-utredningen samt Berättelser om mig själv i framtiden. Syftet med intervjuerna var att ge utrymme för informanternas berättelser. Som intervjuare valde jag att genom att vara öppen, nyfiken och lyssnande försöka skapa goda möten med mina informanter. I inledningen av intervjuerna berättade jag mer utförligt om mig själv, min studie, dess syfte, mitt tillvägagångssätt, hur intervjuerna går till och hur uppgifterna behandlas. Jag var noga med att ge utrymme för frågor både i inledningen och avslutningen av intervjutillfällena. Ingen tidsbegränsning sattes upp, men jag berättade att jag räknade med att intervjuerna kunde pågå ungefär två timmar. Samtliga deltagare informerades också om att de skulle få läsa igenom materialet innan publicering.

Samtliga intervjuer genomfördes på en plats informanten själv valde. I samtliga fall blev det i informantens eget hem. Intervjuerna spelades in på mp3-spelare. Jag var noga med att också

anteckna och reflektera kring omständigheterna som hörde till intervjutillfällena utöver det som kommunicerats verbalt. Intervjuerna tog mellan en och en halv och drygt två timmar i anspråk. En transkribering som var ordagrann och som innehöll anteckningar gällande pauser, tvekan, plötsligt sänkta röstlägen, skratt, särskilt starka betoningar på vissa ord och liknande, för att förmedla något av den icke-verbala kommunikationen som är så viktig inte minst för känslan i stunden, genomfördes. I vissa fall har dessa markeringar följt med i de citat som presenteras i uppsatsen. Ansträngningar har gjorts för att avidentifiera deltagarna i studien, bland annat genom fingerade namn och genom att göra omskrivningar där namn på andra personer eller företag uppkom under intervjuerna.

Analys och Bearbetning

Den metod som söktes inför analys och bearbetning av materialet var en metod som kunde belysa innehållet i informanternas berättelser och samtidigt möjliggöra en fördjupad analys av meningsskapande. En givande utgångspunkt hittades i det fenomenologiskt hermeneutiska perspektivet (Lindén & Cermák, 2007; Lindseth & Norberg, 2004; Norell & Törnqvist, 1995). Tolkningsarbetet innebär enligt det fenomenologiskt hermeneutiska perspektivet en rörelse mellan närhet och distans. Det kan även beskrivas som en pendling mellan sökandet efter förståelse, å ena sidan, och förklaringar, å den andra. Växlingen kan beskrivas utifrån den hermeneutiska cirkeln, där delarna belyser helheten och helheten på motsvarande sätt belyser delarna, genom hela tolkningsprocessen.

Bearbetningen av materialet påbörjades genom en naiv läsning av samtliga intervjuer, under vilken anteckningar som gjorts i samband med respektive intervju lästes igenom. Jag drog mig till minnes detaljer från mina möten med informanterna, i syfte att lära känna intervjuerna och få en helhetsbild av materialet (Lindén & Cermák, 2007; Lindseth & Norberg, 2004).

Utifrån denna första fas började jag ställa frågor till texten och söka efter svar, en form av strukturell analys i vilken möjliga själv användes som analytiskt begrepp (Lindseth & Norberg, 2004). I den första delen av den strukturella analysen lästes texterna utifrån frågan vad handlar berättelsen om här? Den läsningen genomfördes för att belysa det manifesta innehållet i berättelserna. Svaren, hämtade från texten, kunde sedan kategoriseras utifrån aspekter som återkom i flera av berättelserna. Flera längre stycken av dialog mellan intervjuare och informanter finns återgivna för att ge en möjlighet för läsaren att se exempel på hur berättelserna vuxit fram i mötet mellan intervjuare och informant.

I den tredje läsningen fördjupades frågorna i sökandet efter sammanhang och relationer i det som berättats. Mönster i det berättade eftersöktes, samband mellan olika teman i informanternas

berättelser, samt samband mellan dessa och teoretiska perspektiv från litteraturen. Mot bakgrund av det fåtal informanter som ingick i studien gjordes valet att hålla isär deras berättelser och göra det tydligt vem som har berättat vad, så att det blir möjligt att läsa informanternas berättelser också som separata helheter. Detta medför att materialet också är möjligt att läsa som tre fallstudier.

Efter genomläsningen av materialet framkom möjligheten att sammanställa de möjliga själven kvantitativt. Skattningar av de möjliga själven utifrån fyra kategorier, a) emotionell laddning, b) temporal bestämning (hur långt framåt i tiden de utspelar sig), c) ämneskategori och d) uppskattad sannolikhet att det möjliga självet blir verklighet, genomfördes. I konstruerandet av kategorierna gjordes ansträngningar för att hitta bästa möjliga pragmatiska lösning för att göra rättvisa åt och säga något relevant om materialet. Målet var att skapa en uppsättning kategorier som på ett tydligt och koncist sätt kunde åskådliggöra relevanta kvaliteter hos de möjliga själven. Avsikten var även att resultatet skulle gå att jämföra med Erikson (2006).

Resultat

Berättelser

Berättelser om familj, partner, barn.

Berättelserna om familjen, framtiden med partnern och/eller barnen framträder som centrala i både Annas, Bedas och Cis föreställningar om framtiden. Utifrån informanternas olika livssituationer och erfarenheter skapar de möjliga själv på detta tema som dock har stora variationer avseende innehåll och mening.

Anna ser barnen som något centralt i sitt liv, nu och framöver, hon ”vet” att hon kommer att fortsätta vara ett starkt stöd för dem. I förhållande till sin partner är hon mer ambivalent. Hon skulle vilja vara fri att träffa andra män, men vill samtidigt, mot bakgrund av de sociala normer som råder, bli gammal tillsammans med sin nuvarande man och på ålderns höst ”påta i rosenrabatten” i deras gemensamma trädgård, en bild som både lockar och skrämmer henne.

Beda ser fram emot att barnen blir stora och flyttar hemifrån, vilket kommer att frigöra mer tid tillsammans för henne och hennes man att göra sådant de tycker om, sådant de gjorde innan de skaffade barn.

Ci drömmer om ett liv på landet tillsammans med sin pojkvän och sin dotter. Samtidigt vet hon att ett återfall i narkotikamissbruk kan innebära slutet för henne själv och att hennes ”mål” inte blir verklighet. För henne är det viktigt att kunna hitta ett arbete hon trivs med.

Annas berättelse om framtiden med sin partner.

Anna berättar om ett möjligt själv där hon påtar i rosenrabatten utanför villan där hon bor tillsammans med sin man när de är gamla. Hon är fortfarande gift med honom och både hennes och hans barn är vuxna. Det är tydligt att denna scen väcker olika känslor hos Anna. Hon har varit gift två gånger tidigare, hon har inte varit en trogen hustru i de tidigare äktenskapen, och hon har förstått av omgivningen, inte minst sin mamma, att det inte är något odelat positivt att gifta om sig gång på gång.

I samband med redogörelsen för sin bakgrund och sina tidigare erfarenheter berättar Anna att hon som barn blev utsatt för sexuella övergrepp. Hon berättar att hon förstår det som erfarenheter som kan ha påverkat hennes förhållningssätt och relationer till män, och därför som viktig bakgrundsinformation för den som vill försöka förstå hennes berättelser på det temat.

Anna berättar att hon tycker att det är en vacker bild, där hon påtar i rosenrabatten utanför villan, hon tycker det är vackert när hon ser äldre människor som levt tillsammans under mycket lång tid, och som fortfarande älskar varandra.

Anna: Min fantasi är ju att vi går omkring här när vi är gamla och påtar i rosorna. Det tycker jag väldigt mycket om. Det lugnar mig.

Intervjuaren (I): Om trettio-fyrtio år till och med?

Anna: Ja, absolut, min ambition är alltid.. om jag blir förälskad i nån så blir jag.. Det är äkta känslor. Alltså jag blir verkligen förälskad i nån. Jag tror att jag blir mer förälskad än vad många andra blir, eller vad man ska säga, för jag blir så upp över öronen och så existerar ingenting annat. Så min ambition är att det är på lång sikt. Sen har jag ju, med facit på hand så har ju de här känslorna försvunnit och då finns de inte längre, och jag har gått och tyckt att vi var överens, men jag har ju märkt att den jag har brutit med har ju inte alls tyckt det var jätteroligt alla gånger. Men jag tror, alltså (hennes mans namn) som sagt, han är smart, han är intelligent och han, han, han klättrar inte på mig hela tiden. Han har sitt eget liv. Och jag har mitt eget liv.

I: Och det kan göra att det räcker, så att säga, att det finns en chans?

Anna: Jag tror att det är så att om det skulle funka någon gång så är det nog i ett sånt förhållande. Med en man som är väldigt upptagen och som inte klänger på mig hela tiden. Där man inte är uppe i varandra hela tiden. Så det är ju min, om man ska ha någon sorts drömvision så är det ju det.

Men samtidigt väcker bilden också mer negativt färgade känslor inom Anna.

Anna: Ska jag vara helt ärlig? (skrattar). Ibland vet jag inte.. Alltså, det är ju en dröm, alltså nånstans.. Jag kan inte påstå att det kanske.. Jag vet inte om det är min bild eller för att jag tycker att det är så det ska va, eller att jag vet att.. man ska bli gamla ihop. Men jo, jag skulle kunna tänka mig att gå här och påta i jorden, tillsammans med honom, men det behöver inte utesluta.. Det behöver inte betyda att jag har liksom varit bara med honom hela tiden. För att det, det är alltså som en näradödenupplevelse att bara tänka, tänk dig, samma människa hela tiden (skrattar). Alltså hjärnan vet hela tiden; det är så det ska vara. Så (klappar med änderna). Och så får jag så här panik, liksom, och jag tänker, men Gud, tänk va hemskt, fy vad hemskt, åhh (viskar på slutet).

I: Vad är det som är så hemskt då?

- Anna: Att det är tråkigt. Jag vet precis hur allting går till. Jag vet precis hur allting fungerar. Jag vet exakt precis allting, liksom. Tråkigt. Men.. Ja, jag vet inte.
- I: Så det är blandade känslor?
- Anna: Det är mycket blandade känslor. Men dr..., min dr..., absolut.. Om jag fick bara önska hur mitt liv skulle vara då skulle jag.. och nu låter det här jätteego, jag är medveten om det, men det är väl så, jag är väl ego då. Mitt drömliv det hade vart att jag hade en man som (säger sin mans namn) som är så så här trygg och säker och intelligent och rolig och så och att jag sen gjorde precis som jag ville. Om jag kände så här att oh, jag vill åka till Turkiet en vecka med ja, inte vet jag, grannen, så gör jag det. Och sen har vi jättetrevligt och bra och är kompisar på alla sätt och vis i alla fall. Men så fungerar ju inte världen. Det fungerar inte så. Jag hade.. det hade gått med mig.

Anna berättar att hon är medveten om att omgivningen vill att hon ska försöka göra detta möjliga själv till något verkligt, men säger att hon själv, innerst inne, har möjliga själv som är starkare positivt laddade för henne, men som hon vet är otillåtna att tala öppet om i sociala sammanhang, exempelvis i hemmet, med grannar och vänner, eller på jobbet.

Annas ambivalens blir tydlig även i följande sekvens.

- Anna: Det finns ju sådana här önske.. alltså, och det är som sagt, jag kan inte säga om det är så att jag verkligen vill det eller om det är så att jag vet att man ska vilja det, eller hur man ska uttrycka det.
- I: Du vet att det kan finnas där som en idé. I alla fall för vad som är.. ja. Men det är väl en möjlighet i alla fall?
- Anna: Det är ju en fin bild. Det kan jag också tycka att det är en vacker bild. Alltså om jag ser ett äldre par som har levt ihop hela sitt liv och går och håller varandra i handen. Jag tycker att det är jättefint. Men jag kan inte känna att herregud det där skulle jag klara av, det kan jag inte känna.
- I: Kan du känna att du skulle vilja?
- Anna: Nej, inte ens det. Utan..
- I: Så den betyder egentligen inte det, alltså att det här är ett mål, om man går efter känslan?
- Anna: Nej.
- I: Utan du kan se att det finns något bra och något vackert i det, men känslan i dig är inte att det är det, utan du skulle helst vilja leva ett annat liv?
- Anna: Ja, precis. (skrattar) Kanske skulle flytta nånstans (skrattar) till nån koloni nånstans. Någon stam i Afrika.

Tidigare under intervjun, innan Anna berättat om sitt möjliga själv där hon är gammal tillsammans med sin man och påtar i rosorna med honom, berättar hon om en fantasi som går ut på att hon skulle passa bättre in i ett samhälle där det fanns en annan syn på parrelationer än den vi har i vårt samhälle i dag. Hon berättar att hon skulle trivas bra med att få byta partner och älskare hur ofta hon vill utan någon social bestraffning.

- I: Men det här att du skulle vilja jobba för att det ska hålla längre, och inte bli den här som bara byter, är det för din egen skull, din syn på dig själv eller är det det här att du vet om att omgivningen, det är inte okej för dem, att du blir en dålig människa liksom?
- Anna: Det är det sista.
- I: Så om ett samhälle var så att man bytte och gick utan att det var något krångel?

Anna: Då hade jag gjort det utan tvekan.
I: Du hade kunnat trivas i ett sånt samhälle?
Anna: Jag hade säkert trivts jättebra i ett sånt samhälle. Nu har vi roligt, nu har vi inte kul; hej då. Nu har vi roligt, nu har vi inte kul; hej då. Alltså, det hade jag lätt kunnat göra.

I de här intervjusekvenserna berättar Anna om sin egen syn på äktenskapet med sin man och sina slitningar mellan att vara en ”god och trogen hustru”, vilket hon vet att omgivningen förväntar sig av henne, och hennes egen vilja att också få leva friare, att själv få välja att komma och att gå. Hon berättar om de kvaliteter hennes man har, och att han är en sådan person som det kanske kan vara möjligt för henne att vara tillsammans med livet ut, trots allt.

Annas berättelse om framtiden med sina barn.

Anna har växt upp med föräldrar som alltid stöttat henne. Hon har känt sig trygg med dem bakom sig. I sitt föräldraskap har det varit viktigt för Anna att ge hennes egna barn samma sorts trygghet. Hon har stridit för sina barns rättigheter på många olika sätt. Hon har varit framgångsrik i det hon engagerat sig för och har ofta lyckats driva igenom sin vilja och på så sätt underlättat barnens situation. Anna ser förhållandet till sina barn som något som på ett närmast självklart sätt kommer att bevaras i framtiden.

Anna: ..så även om jag kommer att hjälpa och stötta och kämpa och bråka och så för att han (sonen) ska få det han har rätt till så kommer jag inte alls att vara nån sån där som håller på: Han ska bo hemma så länge som möjligt eller han ska.. Han ska leva sitt eget liv och han ska leva så självständigt som han kan, det är det det handlar om. Jag menar han kan bli allt från, vare sig han blir professor eller han kommer att kratta grusgångar på daglig verksamhet, det är totalt oviktigt för mig bara han liksom gör något han trivs med, något han blir glad över, och det han trivs med och blir glad över det kommer jag fan att gå över lik för att det ska bli så.

Intervjuaren (I): Där kommer du att finnas även efter skolan, när de är vuxna?

Anna: Absolut.

I: Det kommer alltid att vara den mammavollen som stöttar upp?

Anna: Ja, det tror jag. Min pappa är så. Det ordnar sig lilla gumman.

I: Och kan lägga manken till för att stötta upp?

Anna: Absolut. Jag är lik min far. Inga känslottringar i onödan, men finns alltid där. I bakgrunden. Alltid, att falla tillbaka på. Det är lite den typen av människa jag är, alltså jag ser väldigt upp till min far för vi är väldigt lika.

Detta möjliga själv, som en stöttande mor, är förknippat med starka positiva känslor för Anna, och närmast en avsaknad av negativa känslor. Anna berättar att det är en självklarhet för henne att fortsätta hjälpa och stötta sina barn i deras fortsatta liv, även som vuxna. Jag frågar henne vad det möjliga själv, den bilden, är laddad med för henne, och får följande förklaring.

Det är för mig att vara mamma. Därför att, som jag sa tidigare, jag har aldrig varit någon som sitter på golvet och leker med lego eller någon sån som.. (tystnad, tänker) ..alltså mina barn de är väldigt självständiga. För jag har

uppfostat dem så, därför att jag behöver vara i fred. Så jag är inte den som bakar bullar med dem och.. Alltså jag tycker det är mycket skönare att gå ut i skogen själv än att ha med mig en unge till exempel. Därför att de pratar hela tiden. Jag orkar inte hålla på och prata om allting. Jag gör det ju såklart ibland. Men jag kan inte påstå att jag tycker det är jättekul.

Bedas berättelse om framtiden med sin partner.

Beda berättar att det kan vara jobbigt att vara mamma till två barn. Hon har ett positivt laddat möjligt själv där hon, efter att barnen har flyttat hemifrån, lever ensam med sin man igen. I det tänkta möjliga självet har hon, tillsammans med sin man, tid att göra sådant som de gjorde innan barnen kom till världen, och vardagen flyter lite lugnare, utan lika mycket konflikter.

- Beda: Ja, jag och (mannens namn) har väldigt mycket gemensamt, många intressen tillsammans och överhuvudtaget liksom.. Så det finns väl jättemycket att hitta på liksom.
- Intervjuaren (I): Och det tänker du att ni kommer att fortsätta med?
- Beda: Oh ja, mycket mer så som man levde innan, utan barn.
- I: Vad betyder det då, när du tänker så att ni kommer att fortsätta festa liksom och..
- Beda: Nej men alltså du vet gå ut på krogen och resa och åka skidor och..
- I: Hur känns det liksom när du..
- Beda: Ja det är väl så man vill ha det. Alltså jag är ju kanske en strävsam människa så men inte.. Jag behöver inte bevisa nånting för mig själv om man säger, jag behöver inte vara liksom chefen på jobbet, behöver jag inte va. Men bara allting funkar så är jag nöjd, bara man inte bråkar, bara det glider smärtfritt liksom..

Cis berättelse om ett liv på landet och att slippa leva på soc.

Ci har ett positivt möjligt själv där hon, hennes dotter och pojkvän lever på landet tillsammans och där hon har ett jobb att gå till. Hon kallar det möjliga självet för sitt ”mål”, något hon tänker på dagligen för att motivera sig att fortsätta kämpa för att inte återfalla i missbruk.

- Ci: Ja först och främst så hoppas jag att jag ska få ett jobb eller nånting. Ehh. Och att jag kommer att få förbli drogfri resten av livet, men det.. Alltså det kan man aldrig säga aldrig för man vet ju aldrig vad som händer, men man kan ju alltid hoppas att man kan göra allt för att det inte ska gå tillbaka liksom. Och.. Ja jag hoppas att jag ska få ett jobb och körkort och flytta någonanstans, inte här. Jag vill inte bo i lägenhet, det är bara jobbigt.
- Intervjuaren (I): Är det villa i stället då, eller?
- Ci: Nej jag vill ut på landet. Jag har bott på landet i hela mitt liv så.. Ja jag vet inte vad jag ska säga mer om framtiden.. Alltså.. Man får väl ta det som det kommer (skrattar). Så nä jag vet inte vad jag ska säga, för det är en väldigt svår fråga för mig.. Om framtiden alltså..
- I: Ja är du lite ovan att planera upp..
- Ci: Alltså nej för den.. Alltså jag.. Ja att planera upp den alltså, du vet, det är inget jag planerar upp riktigt så (skrattar till). Jag har fått den frågan många gånger, om framtiden. Och jag.. Jag vet inte.. Jag hoppas ju jag ska få en fast inkomst och slippa leva på soc och såna grejer.
- I: Men du har nån bild så i alla fall av dig själv..
- Ci: Ja precis.. (säger det samtidigt som intervjuaren ställer frågan).
- I: .. levandes där på landet i en villa då och..

- Ci: .. ja jag vet, alltså jag har ju mitt mål dit jag vill komma, ja precis..
- I: .. Och din dotter är med där också?
- Ci: Ja absolut.
- I: Vad betyder den, alltså jag vet inte när du tänker på den, liksom, om det blir så där när man somnar eller om det är något som du upprepar och har med dig jämt liksom, men den bilden vad betyder den liksom?
- Ci: Alltså mitt mål menar du? Det betyder väldigt mycket för mig, alltså, det gör det faktiskt. Jag tänker varje dag på det, varje varena dag, att jag vill komma dit. Hur jag ska kämpa för det.

Det är ett möjligt själv som framstår som väldigt viktigt för Ci, som hon berättar om, ett möjligt själv som hon använder aktivt för att motivera sig själv att fortsätta kämpa för att skapa sig det liv hon önskar och för att inte återfalla i narkotikamissbruk.

Berättelser om karriär, jobb, praktik.

Även yrkesrelaterade möjliga själv tas upp av både Anna, Beda och Ci under intervjuerna. Deras berättelser skiljer sig åt på flera tydliga sätt.

Anna berättar att hon trivs bra med situationen på jobbet hon har, ett arbete som hon kan tänka sig behålla många år framöver, även om hon periodvis blir less på det.

Beda, som nyss blivit av med ett jobb inom vården efter en konflikt med ledningen, berättar om sina tankar på nästa arbete och hur hon hoppas att det ska bli där. Saker hon ska försöka tänka på när hon kommer till sin nya arbetsplats.

Ci ska snart påbörja en praktiktjänstgöring och har ambivalenta känslor inför det. Samtidigt är ett jobb en viktig del av hennes ”mål”, som hon fokuserar på för att hålla drogsuget på avstånd.

Annas berättelse om ett jobb hon kan stanna kvar på.

Anna berättar att hon brukar tröttna på de jobb hon får efter ett tag. Men arbetet hon har nu har hon haft i två år utan att tröttna. Hon berättar att det emellanåt känns som att det är dags att gå vidare, men samtidigt finns många fördelar med det jobb hon har nu. Hon är väldigt självständig i sin roll, kan planera sin tid själv och trivs med att starta projekt som någon annan sedan tar över och rör i land.

Så här förklarar hon fördelarna med sitt nuvarande arbete.

- Anna: Jag tror att jag kommer att jobba kvar, faktiskt. Det finns förutsättningar för att jag kommer att stanna kvar på det här jobbet. För jag har bra kollegor. Öh. Och det som är bra med det är att jag bestämmer i vilka doser jag vill träffa dem. Så jag åker in på kontoret och så fikar jag med dem och pratar lite och så, sen åker jag och gör lite annat. Och det är inte så många jobb där man kan ha den friheten. Och jag träffar mycket nya människor, mycket spännande människor, många människor. Så jag tror att jag kommer att jobba kvar. Ett bra tag i alla fall. Det är första gången jag känner så.
- Intervjuaren: Så det kan bli i flera år då?
- Anna: Ja, jag tror det, faktiskt. Om det inte är så att det händer nåt där så att det blir skillnad. Det tror jag.

Bedas berättelse inför mötet med den nya arbetsplatsen.

Beda har tidigare i intervjun berättat hur hon hamnat i en konflikt med en tjänsteman vid en myndighet och även med chefen på hennes tidigare arbetsplats. Hon berättar hur hon tänker angående risken att möta en ny person som det kan uppstå problem i relationen till, när hon nu planerar att börja arbeta på en ny arbetsplats.

Alltså ju äldre man blir desto mer kanske man tänker sig för innan man vräker ur sig nånting. Men jag skulle ju aldrig gå emot en människa när jag inte står på säker mark själv. Alltså jag är inte dum i huvudet liksom, jag går ju inte.. Speciellt inte om jag inte har jobbat där länge, speciellt inte om jag inte vet att jag gör vad jag ska själv. Jag kan ju inte sitta och läsa Hänt Extra och inte göra nånting och sen klaga på andra. Så det är ju skitviktigt för mig att jag gör rätt för mig. Innan jag säger nånting. Vad jag tänker nu ifall jag nu börjar där det är väl kanske att jag inte ska vara så väldigt energi.. energisk.. tona ner liksom. Det är väl viktigt. Alltså inte rent kroppsligt utan för att det är behagligt för andra människor om jag inte är helt speedad liksom. För det är jobbigt.

Tankar relaterade till arbetslivet dyker upp också när jag frågar öppet vad Beda har för tankar om framtiden och vad som kan komma att hända i hennes liv. Ett tema som sedan kompletteras med tankar kring barn och familj.

Nej jag vill mest ha ett jobb, det jobbet som jag har sökt och.. Nej det är inget speciellt, det är väl.. Barnen blir större och man blir väl mer.. De blir mer självständiga och ja..

Beda gör tydligt för mig att hon inte har några ambitioner att göra karriär, utan att hon bara önskar att allting ska fungera och att det inte ska uppstå konflikter.

Ja det är väl så man vill ha det. Alltså jag är ju kanske en strävsam människa så men inte.. Jag behöver inte bevisa nånting för mig själv om man säger, jag behöver inte vara liksom chefen på jobbet, behöver jag inte va, men bara allting funkar är jag nöjd, bara man inte bråkar, bara det glider smärtfritt liksom.

Cis berättelse inför mötet med den nya praktikplatsen.

Ci har ambivalenta känslor inför praktiktjänstgöringen hon ska påbörja om ett par veckor. Hennes berättelse om den visar hur hon tvekar, vill, hoppas och tvivlar. Framtid och tidigare erfarenheter knyts samman till ett narrativ om kampen mellan hopp och tvivel. Praktikplatsen kan vara första steget mot det åtråvärda målet, men samtidigt vet Ci att hon har svårt för att stå ut om hon inte trivs, och att praktikplatsen långt ifrån säkert leder till arbete och belöning på kort sikt.

Alltså jag tror att det är lite så fortfarande, som det har vart innan när jag har vart på praktikplatser och så. Då har jag tröttnat jättesnabbt, du vet, vart där två-tre dagar sen bara, nä det här är ingenting för mig. Och jag tror att det är lite så fortfarande, att det sitter i fortfarande, att jag kan tröttna ganska snabbt och typ bara är där några dagar och sen tänker att nej, nä jag orkar bara inte gå dit. Så jag är väldigt så.. Ja..

Ci berättar på följande sätt om hur hon tänker att det bör vara på ett jobb, och om svårigheterna att stanna kvar om hon inte trivs.

Jag menar man ska ju tycka om ett jobb också, man kan inte bara sätta sig på ett jobb och liksom tycka det är pain in the ass att sitta där, jag menar då slutar, då har man ju bara.. sluta att gå dit liksom. Nä men.. Alltså jag måste ha ett jobb som man kan tycka om liksom.

Ci är osäker på vilka positiva konsekvenser som kan följa om hon fullföljer praktiktjänstgöringen. Hon tvivlar på om praktikplatsen kan leda till ett fast jobb.

Nej men så tänker jag också att det kommer inte att ge mig nåt fast jobb liksom, det kommer det inte att göra. Jag menar man får inte mycket betalt när man går.. alltså när man jobbar med sånt, det får man inte, så att.. Det är en tidsfråga alltså, innan man.. alltså kanske inte en tidsfråga, det är kanske fel att säga, men jag är väldigt.. den personen som tröttnar ganska snabbt på saker och ting, men eh, jag får testa mig fram och se.

När Ci berättar om hur hon ska göra för att nå sitt ”mål”, för att lyckas få det hon önskar, bo med sin familj på landet och ha ett jobb och körkort och slippa leva på socialbidrag, så är detta att ”få ett jobb” en mycket viktig pusselbit. Det är det hon först tar upp när hon beskriver den väg hon har framför sig.

Ja först och främst så hoppas jag att jag ska få ett jobb eller nånting. Ehh. Och att jag kommer att få förbli drogfri resten av livet, men det.. Alltså det kan man aldrig säga aldrig för man vet ju aldrig vad som händer, men man kan ju alltid hoppas att man kan göra allt för att det inte ska gå tillbaka liksom. Och.. Ja jag hoppas att jag ska få ett jobb och körkort och flytta någonannanstans, inte här. Jag vill inte bo i lägenhet, det är bara jobbigt.

Berättelser om ADHD, medicinering och längtan efter förståelse.

Både Anna, Beda och Ci berättar om möjliga själv som är relaterade till ADHD-utredningen och vad den kan komma att föra med sig. Berättelserna kretsar kring teman som att få hjälp med sina problem, att riskera att bli förändrad av en eventuell medicinering och att få en förklaring till sina svårigheter. Både Anna och Beda, som har barn med ADHD-diagnos, relaterar den egna utredningen till sina barn. Beda (och delvis också Ci) betonar att diagnosen kan komma att fungera skuldavlastande eller bidra till ökad förståelse från omgivningen. För Beda skulle diagnosen också kunna användas för ökad trygghet i arbetslivet.

Annas och Bedas berättelser om den egna diagnosen och sina söner.

På frågan varför hon vill genomföra en ADHD-utredning hänvisar Anna till omtanken om sin son, men också till att utredningen kanske kan leda till att hon får hjälp med sådant som är svårt eller jobbigt i hennes eget liv.

Det var mycket för att jag kände att min son, det vore skönt för honom kanske att veta att mamma också har det, att det är ingenting att skämmas över på något sätt så. Och också därför att jag har ju problem, det finns saker jag lägger väldigt mycket energi på som kanske skulle kunna bli enklare, jag vet inte.

Beda berättar att hon hoppas utredningen ska leda till en bättre förståelse för henne själv och hennes livshistoria, varför saker har blivit som de blivit. I samband med det berättar hon om vad diagnosen kommit att betyda för hennes son.

Sen har jag haft mycket, alltså eftersom man då inte känner att man passar in eller att man inte.. ehh.. känner att man har förståelse från andra människor så får man ju då, ja man funderar liksom hur man ska göra för att rätta till det eller.. Och när (sonens namn) fick det, diagnosen, så då kunde jag väl lite mer tänka hur jag skulle lösa olika.. Men innan dess har det ju vart ett problem hela tiden.

Annas, Bedas och Cis berättelser om att få en bättre självförståelse.

Anna berättar att hon, om hon får ADHD-diagnos, kommer att kunna använda den för att förklara hur hon fungerar. Om hon däremot inte skulle få diagnosen skulle det innebära att hon får fortsätta söka förklaringar.

Skulle det vara så att jag får en diagnos så kan jag på något sätt förklara rätt mycket av hur jag funkar, det skulle vara så här okej. Skulle de säga att du har inte ADHD då skulle jag nog undra; okej, vad är det då? För jag märker att jag inte fungerar som andra, jag råkar ut för situationer som andra inte gör.

När jag frågar Beda vad hon hade för tankar när hon bestämde sig för att genomföra utredningen säger hon:

Nej, jag ville nog bara veta. Jag ville nog bara veta så att det var avklarat så att jag visste vad det var som inte var likadant som alla andra liksom. Varför jag inte reagerar som andra gör.

Beda berättar att hon önskar sig en bättre förståelse för sig själv, sin livshistoria och ”varför grejer har blivit som de har blivit många gånger”. Jag frågar henne vad det skulle betyda att få den förståelsen och hon svarar

Kanske lättare att hantera. Det är kanske skönt att skylla på nånting [...] Det kanske kan vara skönt att känna att det kanske inte bara är mitt fel, det finns en anledning till att det blir som det blir, ibland.

Längre fram i intervjun återkommer vi till frågan om utredningen och diagnosen spelar någon roll för Bedas framtid. Hon berättar att hon inte förväntar sig någon förändring avseende vem hon är, men att utredningen förhoppningsvis kan bidra med förståelse för den egna historien. ”Jag kommer ju inte att pånyttfödas ju på nåt vis. Jag är ju som jag är.. även.. både före och efter”.

I likhet med både Anna och Beda ser Ci utredningen som en möjlighet till ökad förståelse för de svårigheter hon har upplevt i sitt liv.

Alltså jag hoppas ju att jag ska kunna få veta alltså vad det kan va för problem med mig. Nej men alltså, för det känns.. alltså det är.. det kanske låter hemskt att säga det men jag vet att det är nånting som inte stämmer. Det känner jag ju själv liksom, så jag hoppas ju att jag ska få reda på vad det kan va. Så man kan få lite mer förståelse, och kanske så att de kan hjälpa mig.

Annas, Bedas och Cis berättelser om medicinering.

Det blir utifrån Annas berättelse tydligt att hon har en ambivalent inställning till eventuell medicinering om hon skulle få ADHD-diagnos. Hon inser att medicin skulle kunna innebära positiva saker för henne, men samtidigt så ser hon den också som ett hot. Hon vill inte förlora sig själv.

Det är ju lite.. jag känner så här, om man får diagnos så skulle jag nog vilja, det här med medicinering, alltså jag är rädd ibland för det för att jag är rädd att jag ska bli nån annan. Och samtidigt är jag väldigt nyfiken för tänk om det är så att jag verkligen börjar tänka klarare. Ja, vi får se.

Att riskera att bli en annorlunda person är något som Anna uppfattar som skrämmande.

Det jag är rädd för är inte diagnosen, det är medicineringen mera. För jag har varit den jag har varit i trettiofem år. Lärt mig leva med det. Och jag kan ju inte påstå att jag lider. Och då är jag liksom rädd, såhär men tänk om, alltså jag är rätt spontan, tänk om det bara försvinner liksom och man blir så här sitta hemma och titta på, inte vet jag, Lyxfällan eller nåt, jag menar jag är ingen tevemänniska, jag klarar inte riktigt av, jo tv4 fakta, alltså, såna program kan jag frossa i.

Men eventuella farhågor skulle inte få Anna att avstå medicin om hon blev rekommenderad att prova det av sin läkare.

Jag är väldigt nyfiken på den här utredningen. Jag är väldigt väldigt nyfiken på den. Och jag är, jag är också väldigt, alltså även om jag har lite farhågor, jag är rädd för det här med medicineringen, men jag ser också, alltså, skulle det bli så så skulle jag prova, det skulle jag absolut göra.

Beda berättar att hon på egen hand, utan att ha fått något utskrivet recept från läkare, provat läkemedlet Ritalin ”ett par gånger”. Hon har också en ambivalent inställning till möjligheten att få medicinering vid konstaterad ADHD-diagnos.

När Beda berättar om sin syn på att eventuellt få Ritalin utskrivet kommer hon in på sina humörsvängningar och att de ställer till det både för Beda själv och för hennes omgivning.

- Beda: Ja jag vet inte. Det är kanske ingen höjdare heller, det är ju biverkningar med allting. Men. Nej, jag vet inte. Som.. Det är till exempel jobbigt att jag inte vet hur jag mår från den ena dan till den andra. Alltså jag kan vara så jävla nedstämd och så. Och så ibland kan jag vakna upp och må jättebra va.
- Intervjuaren (I): Utan att veta riktigt varför?
- Beda: Jag har ingen aning.
- I: Och så slår det..
- Beda: .. hela tiden och det kan vara till i kväll kan jag bara va på så fruktansvärt dåligt humör för att det har hänt nånting som jag inte kan sätta fingret på. Teven kan ha vart på för hög volym eller..
- I: Hela dan eller? Och du har inte känt efter eller?
- Beda: Nej jag fattar inte riktigt. Jag kan inte sortera intryck på nåt vis. Och då blir jag irriterad och förbannad. Så där skulle man kanske.. ja det hade varit skönt att slippa det och det hade framförallt varit jävligt skönt för (hennes mans namn), för han tycker ju att det är jobbigt alltså.

Beda berättar att hon kan ha det svårt i sitt föräldraskap med att hantera barnen utan att bli irriterad och arg, vilket leder till att hon får dåligt samvete. Jag frågar om det är någonting hon tänker att medicinering skulle kunna hjälpa henne med. Hon berättar att hon fått ”muskelavslappnande och benzo och rubbet alltså” utskrivet, och att hon skulle föredra om läkarna skickade en remiss till någon som ”klarar av det och som kan göra nånting av det istället för att sitta och prova sig fram själva”.

Ci berättar att hon tänkt på möjligheten att få någon medicin utskriven efter utredningen, men att hon inte tror att hon kommer att få det.

Det är inte helt säkert att man får det för det beror på vad det är för diagnos man får och.. Jag tror att det bara är de personerna som har riktig sån ADHD, liksom alla bokstäverna i det där (knäpper med fingrarna) som får det liksom. Jag tror inte jag kommer att få det, det tror jag inte. Men man får se.

Bedas berättelse om diagnosen som skydd i arbetslivet.

Beda har tidigare gått ”in i väggen” och varit sjukskriven efter att ha slitit ut sin kropp i arbetslivet. Hon ser en diagnos som ett möjligt skydd gentemot arbetsgivare som kan utnyttja att hon har svårt att säga nej och tar på sig så mycket jobb, och extrajobb, att det går ut över hennes hälsa.

Alltså, de menar på att så här, att då kan de lägga in det i lönebidraget så att inte en arbetsgivare sätter mig i såna situationer som har hänt, till exempel.

Om det skedde skulle Beda kanske kunna arbeta mer än halvtid (hon är när intervjun genomförs sjukskriven på halvtid), något hon ser som positivt. Att berätta för arbetsgivaren om en eventuell diagnos ser Beda dock inte som enbart positivt.

- Beda: Och så kan de inte så här liksom fråga mig om alla extratider. Jag jobbar ju gärna extra men inte.. Det blir ju.. Jag säger ju aldrig nej liksom.. Så då kan det kanske fungera lite bättre för mig.
- Intervjuaren (I): Just det så att man gör en deal med arbetsgivaren då så att hon har svårt att säga nej så ring inte jämt, utan ta det med lite.. Så att de redan från sitt håll bevakar dina intressen liksom?
- Beda: Så jag håller längre. Så det är väl..
- I: För du skulle kunna köra in i väggen annars? Alltså göra samma sak igen tror du, fast du är medveten liksom, på ett plan..
- Beda: Jaja, oh ja, och sen så blir det ju gärna lite så att ”du kan du kanske skjuta lite på din semester?” ”Oh ja”, säger jag då liksom, mitt uppe i nånting.
- I: Och sen kanske du ångrar dig när du tänker efter sen?
- Beda: Ja eller att jag kanske verkligen behöver den jävla semestern för att det inte ska.. Ja så att.. Det hade nog underlättat mycket tror jag. Men sen är det inte så roligt att berätta det för arbetsgivaren heller.

Andra berättelser.

Under den här rubriken finns möjliga själv samlade som jag inte bedömt passar in under de övriga temarubrikerna. Det är möjliga själv som varierar stort avseende teman och emotionell laddning för informanterna. Från Annas berättelse om en bok hon skulle vilja ge ut, till Bedas möjliga själv där hon äter falukorv på kvällen med sin familj, hennes berättelse om en eventuell semester på västkusten, humörsvängningar och ångest hon önskar att hon kunde slippa och Cis tankar om ”drogsug” och vad som händer om hon återfaller i narkotikamissbruk på nytt, samt hennes vilja att sluta stjäla, och det möjliga själv där hon blir tagen på bar gärning för snatteri inför sin dotter.

Annas berättelse om att ge ut en bok.

Anna berättar om en dröm hon har där hon i framtiden ger ut en bok i vilken hon är så ärlig att hon inte vill att någon vet om att hon har skrivit den. Boken skulle kunna ge läsarna möjlighet att förstå vem Anna är, och kanske skulle några av läsarna tänka efter en extra gång, efter att ha läst boken, innan de dömer andra människor.

- Anna: Att jag ska ge ut en bok det är en sån här dröm det förstår du.[...] en bok skulle jag kunna tänka mig att ge ut helt anonymt bara för att jag var, eller är, så brutalt ärlig i den boken så jag känner inte att jag skulle vilja att mina föräldrar visste att jag hade gett ut den, eller kanske ens min man, eller alternativt skulle jag säga att det är inte alls självupplevt allting jag bara hittade på det. Men jag skulle lätt kunna tänka mig att ge ut en bok anonymt, bara just för att få ge ut den, för jag känner att jag vill det.
- Intervjuaren: Och vad skulle det innebära. Varför skulle du vilja det? Vad skulle det ge eller betyda för dig?

Anna: Eh.. Alltså jag tror att det är det här bara att, att någon skulle läsa det (prövande i rösten) kanske att få människor att bara fatta, eller hur man säger. Lite att man, att det skulle vara en förklaring att sån här är jag, jag funkar så här. Och att någon tog sig tid att läsa det och inte bara dömde människor rakt av liksom.

Bedas berättelse om ”en skitgrej”.

Beda berättar att hon ska äta falukorv tillsammans med sin familj senare på kvällen den dag då jag intervjuar henne. Beda verkar inte tycka att det finns särskilt mycket mer att säga om den saken. ”Alltså det är en skitgrej” säger hon, och jag tolkar det som att hon inte tycker det är något som det är värt att utveckla en längre berättelse kring.

Nej men det är ju såna där saker som om jag nu.. ja jag har tagit upp falukorv, vi ska ha potatismos och stekt falukorv i kväll. Men alltså då.. Det är ju inte hela världen om jag lägger in den i kylen liksom.

Bedas berättelse om en eventuell semester på västkusten.

Mer fyllig och komplex är Bedas redogörelse för hennes familjs eventuella semestrande på västkusten kommande sommar.

Ja vi har snackat om att vi kanske ska åka upp till Bohuslän nästa sommar och hyra en stuga där eller så, för vi har ju inte pengar att åka utomlands för varje år liksom. Men det är ju inte.. dyker det upp nåt annat så kan man ju göra det istället ju. Dyker det upp nåt annat erbjudande.. Man får kanske nån ja vafan som helst..

Beda presenterar möjligheten att åka till Bohuslän och hyra en stuga. Det möjliga självet sätts i relation till familjens ekonomi och utlandsresor. Beda öppnar för möjligheten att andra alternativ kan dyka upp som gör att planerna ändras.

Beda förklarar att det finns risker med att planera in för mycket, det är inte säkert att det blir som man planerat, andra saker kan komma emellan.

Men jag bara menar att det inte är lönt att planera in en semester till nästa år, för att du vet ju faktiskt inte om ens föräldrar går bort eller du vet ju inte.. alltså.. och då är det ju en massa energi och planering som går till spillo, för då blir det ju inte så ändå. Och du vet ju.. Och sen är det mycket det här att jag kan vakna upp och va skitarg och jag kan vakna upp och va jättenöjd och då.. Eftersom mitt liv är så hela tiden, upp-ner, upp-ner, så kan jag inte planera nånting långt i förväg, va, för jag vet ju inte hur jag mår eller vilket humör jag är på. Till exempel.

Jag försöker med följdfrågor hjälpa Beda att tydliggöra hur hon tänker kring konstruerandet av planer inför framtiden, och risken att planerna går om intet. Beda liknar planeringen av semestern vid att se en film på bio, har du hört mycket om den och har höga förväntningar så blir du besviken när du ser den, men om du inte tar ut något i förväg kan du bli positivt överraskad.

Intervjuaren (I): Så när du gör upp såna planer blir det samtidigt då.. jamen det är inte som den här personen som verkligen lever efter ett schema, utan du är väldigt medveten om att väldigt eventuellt.. om allt klaffar..

Beda: Jaja visst. Och om jag känner för det, dessutom. Så jag menar att beställa en stuga nu för att åka upp där nästa sommar, vafan så bara regnar det, vad vill jag där och lägga pengar på det då.. Inte smart, tycker jag.

I: Så den får fortsätta att vara ett frågetecken så när det börjar bli dags om ni åker till Bohuslän eller..

Beda: Ja, eller hur..

I: Ja, inte investera för mycket i de här bilderna?

Beda: Nej, det är bara dumt ju. Tänk så jävla besviken du blir då. Du vet hur det är när du har hört så mycket om en film och fan den måste jag se liksom, så har du hört så mycket och fått såna förväntningar, sen när du ser den så bara; men så jävla bra var den inte. Men sen när du ser en film som du inte har hört nånting om.. mm.. precis (visar att den blir en positiv överraskning, kommunicerar det med kroppsspråk och minspel). Och så är det mesta också..

Cis berättelse om drogsuget och risken att förlora allt.

Ci berättar, efter att ha fått en fråga om ”jobbiga” framtidsbilder, om sin fortsatta kamp för att förbli drogfri, om suget efter kickar och allt hon riskerar att förlora om hon ger efter för det suget.

Intervjuaren (I): Ja men finns det såna grejer som liksom är jobbiga som också finns som bilder liksom i framtiden?

Ci: Ja men det är ju i så fall att jag ska komma att gå tillbaka till det andra.

I: Det är kopplat till drogerna i så fall?

Ci: Ja det är kopplat till det då i så fall. Att jag är rädd för att gå tillbaka.

I: Har du några bilder där av hur det skulle se ut eller gå till i så fall, eller hur det skulle kunna bli?

Ci: Då är nog risken väldigt stor för att jag tar livet av mig eller dör eller någonting. Det tror jag. För hade jag inte kommit in på behandlingen nu så hade det nog inte varit mycket kvar av mig. Det tror jag inte, för det var riktigt illa.

I: Det var tunga droger då?

Ci: Ja, alltså det var.. Ja.. Alltså jag tror inte jag hade levt kvar här på jorden om jag inte kommit in hit. Och.. Ja precis, det är som du säger, det är nog den bilden i så fall som är negativ. Som.. Jag får upp som är kopplat till drogerna.

I: Vad väcker det då att tänka, alltså när du tänker..

Ci: Alltså (suckar), alltså jag vet inte riktigt. Jag blir, nä jag vet inte. Men det är så sjukt för ibland så kan jag sakna det gamla också. Så.. Jag vet inte riktigt vad jag ska svara på det alltså. Nej jag vill ju inte dit igen så att..

I: Nej det är någonting att undvika i alla fall?

Ci: Ja absolut.

I: Men samtidigt, alltså det är ingenting som du bryter ihop av att tänka på utan det finns som en konkret, alltså det är en möjlighet, även om man inte vill hamna där?

Ci: Ja, precis, alltså det är ju jättelätt..

I: .. om det går dåligt (pratar i mun på varandra).

Ci: Ja det är ju jättelätt att hamna där igen, det är ju så jävla lätt alltså. Men då får man ju tänka att: Vad är mitt mål liksom.

I: Så där blir det att manövrera lite. Vad är det du kan sakna liksom, från det gamla?

Ci: Ja det är drogerna. Alltså det är bara knarket man vill ha.

I: För vad ger det då?

Ci: Ja vad ska man säga alltså? Vad det ger mig? Alltså jag.. Det låter kanske förjävligt nu när jag säger det, du vet jag håller ju på med sprutor och sånt och då får man ju ett visst rus, man får en kick, det är det jag saknar. Det är bara det jag vill ha, jag vill.. Det andra det vill jag skita i, så att..

Ci beskriver hur drogerna gjorde att hon blev pigg och uppåt, att de gav en väldigt skön känsla. Men samtidigt finns hennes målbild där, av en annan möjlig framtid, livet på landet med familj och jobb och körkort, och Ci berättar att hon använder det möjliga självvet för att hantera suget efter drogerna och kickarna.

Ja, det triggar igång mig som fan. Nu den här senaste tiden har jag varit jäkligt drogsugen. Tänkt på det där och.. Men jag försöker och bolla med mina tankar lite och, alltså tänka på.. min dotter liksom. Tänka om jag nu skulle ta liksom, vad har jag att förlora, får tänka på konsekvenserna. Så att jag får tänka tanken ut vad som skulle hända liksom, om jag nu skulle ta någonting. Och jag vill absolut inte bli av med min dotter. För risken är väldigt stor om jag nu hade tatt någonting eller.. att jag blir av med henne och det vill jag inte.

Cis berättelse om att bli tagen på bar gärning för snatteri.

Mot slutet av intervjun berättar Ci om snatteri, att hon fortfarande stjal ibland, något som var vanligt under tiden hon var missbrukare. Hon presenterar bilden där hon själv blir tagen på bar gärning inför sin dotter och berättar att det är något hon vill undvika att det inträffar i verkligheten.

Ci: .. Det är skitjobbigt när man kommer in i affärer och man vill liksom..

Intervjuaren (I): Ja man skulle vilja ha det där och..

Ci: Ja för det gjorde man ju jämt när man var missbrukare ju. Vi stälde massa och gjorde inbrott och gjorde det och det och det.. Så..

I: Så där får du också liksom tänka och hindra dig själv..

Ci: Jaja, jaja, måste jag göra.. Så att.

I: Och vad håller tillbaks där då?

Ci: Jag vet inte, nej jag tänker nog att fan nej, fan va pinsamt om de skulle ta mig liksom och.. i affären om jag har min dotter med mig liksom.. nej det här är inte bra liksom, va fan, bort med den.. Så att man.. Ja.. Det är så jag tänker liksom..

Berättelser om planering och hantering av en oviss framtid.

Det framgår tydligt av informanternas berättelser att planering av den egna tiden är något som de förstår som ansträngande eller som något de inte gärna ägnar sig åt. Samtliga informanter betonar framtidens ovisshet.

Anna sköter planeringen av sin tid på sitt arbete, men sällan på fritiden. Om hon är upptagen med något och det dyker upp något annat, som är roligare, så kan hon ha svårt att slutföra det hon är upptagen med. Hon är nöjd med sin situation på jobbet men betonar att det kostar på att sköta planeringen som arbetet kräver. Hon ser framtiden som oviss, säger att hon lever för dagen och trivs med att göra det hon känner för.

Beda berättar att hon har svårt att stå ut med utdragna processer där det som behöver göras inte kan göras med en gång. Hon betonar framtidens ovisshet, att det inte är särskilt smart att ta ut någonting i förskott eftersom man riskerar att bli besviken. Hon menar att personer lärt sig att förhålla sig till framtiden av tidigare erfarenheter och att det hon själv lärt sig är att framtiden är svår att påverka, varför planering sällan är någon bra idé då det ofta ändå inte blir så som man tänkt sig.

Ci säger att framtiden är en svår fråga för henne. Hon verkar också, när jag frågar henne, ha svårt för att visualisera för sig själv hur framtiden ska bli, exempelvis vad som kommer att ske på den nya praktikplatsen eller vad det är för jobb hon vill ha i framtiden. Ci säger sig föredra att handla på impuls, när saker händer på en gång.

Annas berättelse om planering och hantering av en oviss framtid.

Anna berättar att hon sköter planeringen av sin tid på jobbet, för att hon måste göra det där, men sällan på sin fritid. Jag frågar henne om hon har någon aning om vad hon ska göra den kommande helgen, två dagar framåt i tiden.

Anna: Nej, ingenting, över huvud taget.

Intervjuaren (I): Och inte med julen och så där som jag sa heller?

Anna: Ingenting alls. Nej, jag planerar väldigt sällan. Alltså på jobbet måste jag ju planera, men det är skillnad. Annars gör jag det väldigt sällan alltså, det är vad jag känner för.

Anna ser, vilket tagits upp tidigare, sina barn som något centralt i hennes liv över tid. Men i övrigt är det mycket som är ovisst för henne. Anna berättar att hon lever i dag och att det är otydligt för henne vad som kommer att ske på längre sikt. Här försöker hon beskriva vad det är som gör hennes relation till sina barn stabila över tid.

Det är ju så här liksom på nåt vis att mina barn är mina barn, de kommer från mig. De har varit med mig hela sitt liv. De älskar mig för den jag är. Och jag älskar dem för den de är. Och om jag, ja om jag inte mördar nån eller nåt, jag menar, alltså, de bryr sig i regel inte om vad jag gör, eller hur jag ska säga.. Om jag handlar på impulser till höger och vänster, eller om jag skulle träffa någon annan, de bryr sig ju inte om det, de älskar ju mig för den jag är. För den jag är som mamma på nåt vis. Medan andra människor vill på nåt sätt oftast ha nåt mer av en. Eller, alltså, löften som man inte kan ge. Jag vet inte varför jag envisas med att gifta mig, men det är så här att jag tror inte på det. Alltså jag tror inte på att nu ska vi leva lyckliga här tills döden skiljer oss åt. Jag tror inte på det. Alltså titta på statistiken.

Anna berättar att hon ofta tröttnar på saker och då vill kunna gå vidare. Jag frågar henne om hon tror att hon har en vagare bild än många andra av vad hon gör om fyra år. Hon svarar ”det tror jag”.

Anna: Jag tror det är lite som du sa där, med barnen på nåt vis, för de är som nåt vis.. De är det enda säkra.
I: Det enda fasta som är, där du kan se på längre sikt?
Anna: Allting annat är liksom väldigt diffust.

På jobbet däremot sköter Anna planeringen av sin framtid. Det är ett måste för henne, om hon ska klara av att utföra sina arbetsuppgifter. Jag frågar henne om hon i arbetet måste planera in tid då hon ska planera sin tid.

Det måste jag. Det tar mycket energi från mig faktiskt. Därför att om jag kommer på nånting, jag har ju många idéer hela tiden som ploppar upp, om jag inte skriver ner de idéerna så är de borta sen. Och om jag kommer på till exempel att det hade kunnat vara kul att fixa ett avtal med en kund, då måste jag först bara boka in en tid att planera kring planer, (säger kundens namn), och sen när jag har planerat hur jag ska göra då måste jag boka in det sen, ringa dit. Så det blir många steg, det blir lätt att det blir liggande annars, det faller bort.

Anna berättar om sin syn på några tidigare arbeten och berättar om sina svårigheter att behålla fokus på huvuduppgiften om det dyker upp något som är ”roligare” för stunden.

Och sen är det så här också, att om jag håller på med nåt och sen kommer det nåt som är roligare, då släpper jag det jag håller på med. Jag är en sån här som kan starta upp hur mycket som helst, väldigt entusiastisk i början, men att slutföra det är inte min grej. Därför har jag väldigt bra jobb nu, jag är den som skriver alla avtal och träffar alla människor först, sen är det andra som förvaltar det. [...] Men det kostar mycket. Det här jobbet kostar mycket ändå för man måste ha enorm självdisciplin.

Bedas berättelse om planering och hantering av en oviss framtid.

Beda har grundinställningen att planering är vanskligt och att framtiden är nyckfull, den går inte att kontrollera, den är svår att forma och påverka. Hon för in de egna erfarenheterna i resonemanget, att de kan påverka ens syn på framtiden. Beda själv säger att hon har lärt sig att man inte, på det stora hela, kan påverka framtiden i särskilt stor utsträckning. Hon ser storvulna planer som sedan bara går om intet som slöseri med tid och resurser. Ändå berättar hon till slut att familjen har planer på att kanske, om inte något annat dyker upp, hyra en stuga i Bohuslän till sommaren.

Beda: Ingen aning.. Alltså du vet ju.. man vet ju aldrig vad som erbjuds. Man vet aldrig (betonar det) vad som ska komma.
Intervjuaren: Du gör inte upp olika scenarion då, alltså nåt skulle ju att.. ja jag hoppas att det ska bli så där och jag hoppas att det inte blir så där men blir det nåt sånt här så är det också okej, alltså tänka fram en massa sånt där även om man inte vet vad som ska hända liksom?
Beda: Men jag tror ju att det har mycket med ens egna erfarenheter från livet att göra, hur man lägger upp det. Och mina erfarenheter säger mig att du kan ändå inte, för det första inte göra så mycket åt det, för det andra.. inte på det stora hela i alla fall.. och för det andra så kan det hända saker som du själv inte rår på och då.. blir du mest besviken när det inte blir som du hade tänkt dig.

Under rubriken Bedas berättelse om en eventuell semester på västkusten, ovan, berättar hon mer om sin syn på planering av framtiden och huruvida det är värt besväret att försöka planera sin tid eller inte.

Cis berättelse om planering och hantering av en oviss framtid.

Ci berättar att hon, efter att ha blivit utskriven från behandlingshemmet, inte har hunnit göra några detaljerade planer inför framtiden. Hon har en lägenhet hon bor i tillsvidare, hon väntar på att få börja på sin praktikplats och hon tar hand om sin dotter. Samtidigt kretsar mycket av tankarna kring missbruket, drogerna, och kring målbilden, hur hon vill ha det, med sin dotter och sin pojkvän på landet, med körkort och jobb och ett ”vanligt” liv.

Ci: Ja jag vet inte vad jag ska säga mer om framtiden, alltså.. Man får väl ta det som det kommer (skrattar). Så, nej jag vet inte riktigt vad jag ska säga, för det är en väldigt svår fråga för mig, om framtiden alltså.

Intervjuaren (I): Ja, är du lite ovan alltså, att planera upp..

Ci: Alltså nej för den.. alltså jag.. ja att planera upp den alltså, du vet, det är inget jag planerar upp riktigt så (skrattar till). Jag har fått den frågan många gånger. Om framtiden. Och jag.. Jag vet inte.. Jag hoppas ju jag ska få en fast inkomst och slippa leva på soc och såna grejer.

Samtidigt blir det tydligt att Ci har en del egna frågetecken och kanske en viss oro inför den närmaste framtiden. Hon vet till exempel inte hur hon kommer att trivas på sin praktikplats.

I: Hur kommer det att vara på praktikplatsen tror du?

Ci: Ja jag vet inte, ibland så känner jag bara att jag inte pallar liksom.. Så att..

I: Att du inte är beredd riktigt?

Ci: Nej men så tänker jag också att det inte kommer att ge mig nåt fast jobb liksom..

Ci vet att det hon söker är ett arbete som hon trivs med. Men hon förefaller inte ha några klara bilder av hur det arbetet ser ut eller var det går att finna.

I: Vad finns det för alternativ annars?

Ci: Ja jag vet inte riktigt. Jag har funderat på det jättemycket. Jag har ingen som helst aning alltså. Jag menar, man ska ju tycka om ett jobb också. [...]

I: Har du någon bild också, liksom av det jobbet, vad det är?

Ci: Nej inte riktigt. Det är det jag inte har. Jag vet inte riktigt. Det är jättesvårt. Jag vet inte riktigt vad jag vill.

Så här säger Ci när jag frågar henne vad det är som gör att hon tröttnar på en praktikplats.

Ci: Alltså då.. som det har vart sen innan.. men jag vet in.. alltså jag tror att det är lite så fortfarande.. som det har vart innan när jag har vart på praktikplatser och så så har jag tröttnat jättesnabbt, du vet, vart där två-tre dagar sen

bara; nä, det här är ingenting för mig. Och jag tror det är lite så fortfarande, att det sitter i fortfarande, att jag kan tröttna ganska snabbt och typ bara är där några dagar och sen tänker att nej skiter.. nä jag orkar bara inte gå dit.. Så att jag är väldigt så.. Ja..

- I: Så det är väldigt.. Blir det lite så att du får hålla tummarna att det ska funka bra? Men att du ändå vet att det kan bli..
- Ci: Ja det.. är lite så..
- I: Det måste vara drygt liksom..
- Ci: Ja det är ju det. Man vet inte riktigt vad man vill alltså, ibland känner jag inte alls för att jobba och.. Men.. Måste få upp motivationen litegrann.

Jag frågar Ci om hon har några tankar om vad som kommer att hända kommande lördag. Hon berättar att hon kunde planera in vad hon skulle göra på helgerna när hon var yngre, men säger att hon inte gör det längre.

- Ci: Det blir som det kommer, precis..
- I: Har det varit så tidigare också, att det varit lite planering, alltså, eller?
- Ci: Ja det har inte varit nån struktur i någonting ju.
- I: Ja, också när du var mindre och gick i skolan och så?
- Ci: Jaej, alltså jag skötte mig ju inte då heller, så det har ju inte vart så..
- I: Och du gjorde inte upp så här att nu på fredag då ska jag.. bete mig illa på den här fredagslektionen eller?
- Ci: Nej, du vet, det kunde bara komma så, tjoff.
- I: Ja det var mer oplanerat?
- Ci: Men det var ju lite så när jag var fjorton, så visst, då kunde jag planera att under helgen då ska jag dricka och då ska jag göra det och det. Men nu är det ju inte så längre.
- I: Du gör inte den typen av planeringar om något annat heller?
- Ci: Nej, nej, det gör jag inte.

Ci är också tydlig med att hon tycker bäst om att vara i nuet, att få handla på impulser.

Jag är gärna den som det ska hända nu, det skulle ha hänt i går liksom, det ska hända nu, ske nu (betonar ”nu”).
Så väldigt så.. Men.. Vill ha det ganska snabbt liksom.

En Kvantitativ Sammanställning

Emotionell laddning.

Skattningen av de möjliga självens emotionella laddning är ett försök att fånga den subjektiva laddning det möjliga självet har för informanten, utifrån dennes egen berättelse. Det framgår av Tabell 1 att fler huvudsakligen positivt än negativt laddade möjliga själv presenterades av informanterna. Flera möjliga själv var också tydligt förknippade med både positiva och negativa känslor.

Tabell 1

Emotionell laddning

Typ av laddning	Antal	(Anna, Beda, Ci)
Positiv	11	(5, 4, 2)
Negativ	5	(1, 1, 3)
Tydligt positiv och negativ	4	(2, 1, 1)
Neutral	1	(0, 1, 0)
Oklar	2	(1, 0, 1)

Vid skattningen av den emotionella laddningen har det varit avgörande vad berättelsen om det möjliga självet förmedlade under intervjun. Skulle en informant exempelvis, hypotetiskt sett, berätta om det som en positiv händelse om denne råkade ut för en olycka, så skulle detta möjliga själv, att råka ut för en olycka, ges en positiv laddning i tabellen, även om olyckor generellt sett brukar förstås som emotionellt negativt laddade händelser.

Temporal bestämning.

Av Tabell 2 kan utläsas hur långt fram i tiden de olika möjliga själven utspelar sig. Det framgår att en klar majoritet utspelar sig inom de närmaste åren. De möjliga själv som utspelar sig långt fram i tiden är betydligt färre. Bara i ett enskilt fall rapporterades ett möjligt själv som det är helt otänkbart att det skulle kunna bli verklighet. Två möjliga själv var av en sådan karaktär att de beskriver framtiden för informanten både på kort och lång sikt.

Tabell 2

Temporal bestämning

När utspelas det möjliga självet	Antal	(Anna, Beda, Ci)
På kort sikt (inom de närmaste åren)	16	(4, 6, 6)
På lång sikt (minst 20 framåt i tiden)	4	(2, 1, 1)
Kort och lång sikt	2	(2, 0, 0)
Oklar	1	(1, 0, 0)

Tabell 2 visar på en betydande variation avseende hur långt in i framtiden olika möjliga själv utspelar sig. Spännvidden är stor mellan ett möjligt själv som utspelar sig samma dag som intervjun genomfördes och ett möjligt själv om situationen när informanten nått pensionsåldern. Det möjliga

själv som placerats i kategorin Oklar bedömdes inte möjligt att tidsbestämma utifrån intervjumaterialet.

Ämneskategori.

Tabell 3 visar att familj- och ADHD-relaterade teman, som exempelvis rör partner eller barn, den kommande ADHD-utredningen eller eventuell medicinering, tillsammans med arbetsrelaterade teman var de vanligast förekommande teman som togs upp i informanternas berättelser om sina möjliga själv.

Tabell 3

Ämneskategori

Typ av ämneskategori	Antal	(Anna, Beda, Ci)
Familj	5	(3, 2, 0)
ADHD-relaterade teman	6	(3, 1, 2)
Arbete	4	(1, 1, 2)
Familj och arbete	1	(0, 0, 1)
ADHD och arbete	1	(0, 1, 0)
Övrigt	6	(2, 2, 2)

Arbetsrelaterade teman förekom i två fall i kombination med andra teman i informanternas berättelser om sina möjliga själv. Flera av de möjliga själven passar inte tydligt in i någon av de givna ämneskategorierna och har därför placerats i kategorin Övrigt. Det handlar exempelvis om möjliga själv som berör informantens hälsa eller humör i framtiden, semesterplaner eller kriminalitet.

Sannolikhet för förverkligande.

Det framgår av Tabell 4 att de flesta av de möjliga själv som tas upp av informanterna är sådana som de ger intryck av att de tänker mycket väl kan komma att bli verklighet. Endast en liten del av de möjliga själven är sådana att informanterna uttryckligen inte tror att de kommer att inträffa i verkligheten.

Tabell 4

Sannolikhet för förverkligande

Sannolikhetsgrad	Antal	(Anna, Beda, Ci)
Kan mycket väl inträffa	14	(4, 6, 4)
Oklar sannolikhet för förverkligande	6	(4, 1, 1)
Lär inte inträffa	3	(1, 0, 2)

Kategorin Kan mycket väl inträffa är så bred att den inrymmer exempelvis de möjliga själv som handlar om att Beda ska äta middag med sin familj samma kväll och att Anna kommer att behålla sitt nuvarande arbete under de närmaste åren. Till den oklara kategorin hör exempelvis frågan om utredningen kommer att leda till medicinering för ADHD-relaterad problematik (Anna och Beda) eller huruvida Ci kommer att kunna förbli nykter och inte återfalla i missbruk. Jag har, för möjliga själv i den oklara kategorin, gjort bedömningen att jag inte kan skatta hur sannolikt respektive informant uppskattar att det är att det möjliga självet inträffar, utifrån intervjumaterialet.

Författarens Berättelse

När arbetet med uppsatsen drog ut på tiden, den borde ha varit färdigskriven i januari 2010, började jag känna en allt större press att slutföra projektet, både från mig själv och omgivningen. Jag insåg att jag nog, för att värna om mig själv, borde ha valt ett mindre ambitiöst uppsatsämne eller försökt hitta enklare, mindre tidskrävande, lösningar. Det stod inte på förrän jag började få problem med att hålla engagemanget och tilltron på min egen förmåga att ro detta i land uppe. När det var som värst kunde korta små fantasisekvenser dyka upp i huvudet där jag såg mig själv arbetandes i en tänkt framtid inom något arbete som inte kräver akademiska meriter, efter att ha gått in i väggen och gett upp tron på att jag kunde slutföra psykologutbildningen och den avslutande uppsatsen. Där fanns också bilder av, eller berättelser om, mig själv som uteliggare, som utslagen, på samhällets botten. Min flickvän hade övergett mig, allt hade gått åt pipan, jag såg mig liggandes i ett gathörn med sårigt ansikte och skitiga kläder, utan något hopp i blicken. Det enda positiva var att jag inte längre hade någonting jag behövde göra, kraven hade försvunnit, men det var ändå en tragisk och otäck självbild. Som kontrast till dessa mörka bilder eller berättelser kunde jag fantisera om mig själv i ett ljust behandlingsrum, med sköna fåtöljer och smakfulla målningar på väggarna, bedrivandes psykoterapi med klienter som en hyggligt framgångsrik psykolog och psykoterapeut. Jag kunde också se mig själv bilda familj med min flickvän.

Hur de här bilderna for omkring i min tankevärld, och att de hade betydelse, blev extra tydligt för mig efter att jag genomfört intervjun med informanten som jag valt att kalla Ci i den här uppsatsen. Hennes berättelse om sin syn på sitt tidigare narkotikamissbruk, möjligheterna att skapa ett bra liv med familj, hem och arbete i framtiden, samt den tragiska och hemska möjligheten att hon misslyckas i skapandet av allt detta och återfaller i missbruk i stället och förlorar det hon byggt upp den senaste tiden, berörde mig. Det låter kanske underligt, men trots att min situation på flera sätt är radikalt annorlunda så var det något i Cis berättelse som jag kände igen mig i, som jag kunde relatera till. Den här uppsatsen kändes som en hopplöst svår uppgift att lyckas slutföra vid den tidpunkten. Jag tänkte att jag kanske inte skulle kunna klara det, att jag skulle kunna misslyckas med allt detta. Gränsen till katastrofen, undergången, misslyckandet, kändes tunnare än annars. Det skrämde mig. Skräcken fanns där och en sorts barnslig längtan efter att bara få ge upp, att någon annan, någon stark och stor och god skulle komma och lösa alla mina problem, infann sig.

Förutom att jag tyckte att jag hittade något jag kunde relatera till i Cis berättelse om hopp och om risken att gå under, kände jag även igen mig i flera av de andra berättelserna om framtiden som informanterna berättade om. Det gällde exempelvis berättelser om framtiden i en nära relation till en partner eller till sina barn, eller om att hitta en plats på arbetsmarknaden som man trivs med. Allt det där är teman som jag blivit varse, på ett tydligare sätt än tidigare, att jag konstruerar och konstruerat möjliga själv utifrån. Jag tänker på de möjliga själv som något sorts lysraketer jag riktar mot framtiden, som lyser upp möjligheter för mig, och med hjälp av det som blir upplyst försöker jag hantera mitt nu, samtidigt som jag rör mig in i framtiden, och hela tiden får jag, eller måste jag, omvärdera och omskapa mina möjliga själv.

Diskussion

Tolkning av Resultatet

Det framgår av resultatdelen att de övergripande teman som majoriteten av informanternas berättelser handlar om är gemensamma. Framtiden tillsammans med familjen, med partnern, med barnen, är viktiga. Viktiga är också frågorna om vad som ska hända på arbetsmarknaden, på det nya jobbet, på den nya praktikplatsen, på jobbet som man redan har. Samtliga informanter berättar också om sina framtider i relation till ADHD-utredningen, diagnosen, en eventuell medicinering. Både Anna och Beda sätter utredningen i förhållande till sina söner som tidigare fått ADHD-diagnos. Sökandet efter förklaringar, svar, en röd tråd att trä upp den egna livsberättelsen på, är något som går igen i informanternas berättelser. Samtliga informanter berättar också hur de ser

framtiden som oviss, att planering kostar på, sällan är någon bra idé eller helt enkelt inte är något man brukar ägna sig åt.

Betoningen av sökandet efter förklaringar, att förstå ”hur jag funkar”, som Anna säger, ”vad det var som inte var likadant som alla andra”, som Beda säger och ”vad det kan va för problem med mig” som Ci säger, stämmer väl överens med det Maria Holmqvist berättar om utifrån sina erfarenheter som utredare av ADHD hos vuxna. Även detaljer som problem att slutföra en utbildning eller behålla ett jobb under en längre tid är sådant som Holmqvist tog upp i intervjun jag genomförde med henne och som stämmer väl med bilden informanterna ger av sina tidigare erfarenheter. Undantaget är Anna som har en akademisk utbildning bakom sig, men hon vittnar om svårigheter att stanna på en arbetsplats under längre tid. Hon brukar tröttna och söka sig vidare.

Holmqvist framhåller hur vanligt det är med missbruk och kriminalitet bland gruppen vuxna med ADHD-relaterad problematik, vilket stämmer väl med resultatet i den här studien. Holmqvist betonar att utredningen och diagnosen kan få en meningsskapande och skuldavlastande betydelse, något som särskilt väl överensstämmer med Bedas förklaring till varför hon valt att genomföra en ADHD-utredning. Beda vill förstå ”vad det var som inte var likadant som alla andra”, ”varför grejer har blivit som de har blivit många gånger”, men säger också, vilket jag tolkar som att diagnosen kan få en skuldavlastande funktion för henne, ”Det är kanske skönt att skylla på nånting [...] Det kanske kan vara skönt att känna att det kanske inte bara är mitt fel”. Holmqvist berättar att framtidsperspektivet brukar präglas av en ”kort horisont” bland vuxna som utreds för ADHD, att de ofta har svårt med prospektivt minne, planering och att föreställa sig vad som kan komma att hända i framtiden. Detta överensstämmer väl med studiens resultat. Samtliga informanter betonar framtidens ovisshet i någon utsträckning, Beda visar att hon har svårt för att lita på att framtiden ska bli så som hon hoppas och Ci säger sig ha svårt att visualisera hur hennes framtid kan komma att se ut. Samtliga informanter förefaller, utifrån intervjumaterialet, mer bekväma med att leva i stunden än att planera för framtiden.

Holmqvists berättelse om hur personerna som utreds för ADHD brukar drömma om att leva vanliga svenssonliv, med jobb, en utbildning, en stadig relation, en familj och en fungerande ekonomi, överensstämmer väl med studiens resultat. Undantaget är Anna som är ambivalent inställd till detta med en stadig relation, i vart fall om den nödvändigtvis måste vara monogam, men i övrigt stämmer även hennes berättelse in i den bild Holmqvist tecknar över hur det brukar vara. Holmqvist antyder också att många hoppas på ”en bot, någon hjälp, att det ska gå att fixa”, vilket bara antyds vagt i intervjuerna med informanterna. Tydligast är troligen Beda som i anslutning till sin redogörelse för ångest och humörsvängningar säger att hon skulle vilja slippa dem. Det är dock tydligt att även Anna har idéer om hur en eventuell medicinering kanske skulle kunna hjälpa henne, även om tanken på eventuell medicinering också oroar och skrämmer henne.

Holmqvist ser det som viktigt att hjälpa patienterna hon utreder med att skapa en ”kognitiv helhet”, åstadkomma ”mindre kognitiv dissonans”, så att det ”blir något helt av det”, ”en livsberättelse som håller ihop”. Det Holmqvist beskriver förefaller vara något som liknar Svenbros (2005) biografi-begrepp ”den röda tråd som löper genom vår livsberättelse” (s. 17). Min tolkning av informanternas berättelser säger mig att det verkligen är en viktig funktion som ADHD-utredningen skulle kunna fylla. ADHD-diagnosen, och utredningen, skulle kunna bli en nyckel som hjälper informanterna att hitta svar på sina egna frågor; ”hur jag funkar”, ”vad det var som inte var likadant som alla andra”, och ”vad det kan va för problem med mig”? Detta går i så fall i linje med det Wrangsjö (1998) skriver om kraften i själva diagnossättandet och hur en medicinsk förklaringsmodell kan länkas samman med personliga erfarenheter för att ge en ny möjlighet till biografisk självförståelse. Ett konkret exempel på att diagnosen kan användas i förhållande till omgivningen är Bedas tankar om hur en diagnos skulle kunna skydda henne vid framtida anställningar. I samband med att Beda berättar om det visar hon också en medvetenhet om att diagnosen kan ha en negativ laddning i sociala sammanhang genom att tillägga ”Men sen är det inte så roligt att berätta det för arbetsgivaren heller”. Ändå ligger det mycket i det Wrangsjö (1998) skriver om hur diagnosen kan användas för att få en annan förståelse och ett annat bemötande från omgivningen. Min förhoppning och tro är att den kan hjälpa informanterna att skapa ordning, få sin livsberättelse att hänga samman och att få ångestväckande eller kaotiska upplevelser att bli mer gripbara och förståeliga. I diagnosen och utredningsprocessen tycker jag mig se möjligheten till en förskjutning av skuld känslor från det egna självet till de bakomliggande biologiska faktorer som är förknippade med ADHD-begreppet.

En jämförelse med Carpenter-Song (2009) visar att informanterna i den här studien i större grad liknar de europeisk-amerikanska familjerna, som var mer benägna att hänvisa till medicinska förklaringar till sina problem och som var mer involverade i kontakten med hälso- och sjukvården, än de afrikansk-amerikanska familjerna som var det i mindre utsträckning. Även hos informanterna tycker jag mig kunna utläsa en tendens till att koppla de egna problem till biomedicinska orsaker, även om medicinska interventioner inte självklart verkar förstås som lämpliga och önskade. Bilden är dock inte entydig, och informanterna i den här studien passar inte in perfekt in i någon av Carpenter-Songs (2009) typfamiljer.

Unik i det här materialet är Cis berättelse om sitt drogsug och risken att förlora allt. Hon berättar att hon kan sakna delar av livet som narkoman, själva kickarna, ruset, men ”Det andra det vill jag skita i”, säger hon, och avser allt det negativa som tillvaron som aktiv narkoman för med sig. Det möjliga själv Ci kallar sitt ”mål” använder hon för att hantera drogsuget hon känner i kroppen. Hon försöker tänka på konsekvenserna som skulle följa om hon gav efter för suget och säger

jag får tänka tanken ut vad som skulle hända liksom, om jag nu skulle ta någonting. Och jag vill absolut inte bli av med min dotter. För risken är väldigt stor om jag nu hade tatt någonting eller.. att jag blir av med henne och det vill jag inte.

Medvetenheten om de starkt negativa konsekvenserna, det starkt negativt laddade möjliga själv som följer av ett återfall i missbruk fungerar som ett skydd mot ett återfall för Ci. Min bedömning är att Cis berättelse om hur hon använder sitt ”mål” är det mest övertygande exemplet i resultatdelen på hur möjliga själv kan användas som incitament för framtida beteenden (Markus & Nurius, 1986). Här är det tydligt att det möjliga självet ger möjlighet till utvärdering och tolkning av det nuvarande självet, samtidigt som det fungerar som personliga representationer av strävan, motiv och hot (om undergång vid återfall i missbruk). Det är tydligt att Ci använder sina möjliga själv på detta tema för att kunna manövrera mellan olika handlingsalternativ.

Resultatet av den kvantitativa sammanställningen överensstämmer i vissa delar med det som Erikson (2006) redogör för i den studie där 72 studenter fick genomföra The possible selves statements test (PSST). Liksom i Erikson (2006) är det tydligt att informanterna i den här studien rapporterar en stor proportion av möjliga själv med stark emotionell laddning, som är betydelsefulla för dem. Liksom i Erikson (2006) är också arbete och familj två av de vanligaste teman som rapporteras. Eftersom Eriksons (2006) studie genomfördes med studenter som informanter, en annorlunda urvalsgrupp som befinner sig i ett annat skede av sina liv, är det inte förvånansvärt att Eriksons resultat också visar tydliga skillnader jämfört med resultatet i den här studien. Det är exempelvis inte överraskande att studierelaterade möjliga själv är betydligt vanligare förekommande bland en grupp studenter, eller att ADHD-relaterade teman är vanligare bland en grupp personer som väntar på att genomföra en ADHD-utredning. Orealistiska fantasier, möjliga själv relaterade till kriminalitet eller den egna hälsan/måendet är sådana teman som också rapporterats i båda studierna.

Det är tydligt att Erikson (2006) erhållit fler rapporterade möjliga själv per person vid användandet av PSST än vad jag fått när jag genomfört intervjuerna i den här studien. En möjlig förklaring till det kan vara att informanterna fyller i enkätsvaren i PSST snabbare, utan att gå på djupet eller berätta om relaterade omständigheter och tankar på samma sätt som de kan göra under en intervju. Jag kan också tänka mig att intervjusituationen kan fungera som ett filter där informanten drar sig för att ta upp triviala möjliga själv, och i större utsträckning väljer att fokusera på sådant som han/hon uppfattar som viktigt och meningsfullt att berätta om. En annan möjlig förklaring till skillnaden i antalet rapporterade möjliga själv är populationerna informanterna är hämtade ifrån. Är det svårare för en grupp av personer med ADHD-relaterad problematik att under en kort tidsperiod frammana och rapportera om många möjliga själv än det är för en grupp psykologstudenter, vilket det är rimligt att tro, kan urvalet vara en bidragande faktor.

Avseende rapporterade möjliga självs laddning framgår det tydligt, i den här studien och i Eriksons (2006) studie med PSST, att de rapporterade möjliga själven med positiv laddning är fler än de med negativ laddning. I båda studierna är det också vanligare att möjliga själv som utspelar sig inom de närmaste åren rapporteras, jämfört med möjliga själv som utspelar sig långt fram i tiden.

Möjliga själv relaterade till andra möjliga själv.

Erikson (2006) betonar vikten av sitt fynd att möjliga själv inte behöver vara enbart negativt eller positivt laddade, utan att ett enskilt möjligt själv kan vara förknippat med både positiva och negativa känslor på en gång. Erikson (2006) noterar att en individ skattar både "having to redo a failed examination paper" och "at the side of my parents' grave" -6, och att en annan individ angivit samma värde (-6) för "getting the flu next week" och "getting cancer in ten years time". Erikson (2006) lyfter vidare fram ett par exempel där deltagare skattat möjliga själv relaterade till sin framtida hälsa. Två deltagare skattade "myself in a wheelchair" som -6 och +1, vilket en annan deltagare också gjorde med det möjliga självet "myself breaking a leg on my skiing vacation". Andra exempel på möjliga själv med både negativa och positiva känslor kopplade till sig var "becoming a parent", "going on vacation with my family" och "buying a house".

Jag skulle vilja fördjupa bilden Erikson (2006) tecknar avseende detta ytterligare genom att tydliggöra möjligheten att möjliga själv också kan vara relaterade till varandra på ett sätt som gör att ett enskilt, eller en grupp av möjliga själv, kan påverka den emotionella laddningen hos ett annat möjligt själv, som det uppfattas av individen.

För Anna handlar det till exempel om hennes möjliga själv där hon som trogen hustru, tillsammans med sin man, på ålderns höst, påtar bland rosorna. Det möjliga självet är intimt relaterat till hennes önskan att få leva på ett friare sätt, utan att vara bunden av sitt äktenskapslöfte och utan risk att bli bestraffad av omgivningen om hon skulle välja en annan man för en tid. Trots att det rör sig om två olika möjliga själv berör de ett gemensamt tema som är viktigt för Anna när hon föreställer sig sin egen framtid. Om jag inte missförstår Annas berättelse får det möjliga själv där hon påtar bland rosorna negativ laddning på grund av att det omöjliggör ett annat möjligt själv som är angeläget för henne, att få göra som hon vill, utan att vara bunden av sitt äktenskapslöfte och sociala normer kopplade till det. Att påta i rosorna som trogen hustru till sin man på ålderns höst är inte negativt laddat i sig, men får en negativ laddning på grund av de andra möjliga själv som ett förverkligande av det omöjliggör. Samtidigt är det möjliga självet också positivt laddat.

Ett annat exempel på det fenomen jag avser är Cis tankar om hennes fortsatta kamp för att förbli drogfri. Hon vet om att suget efter kicken som drogerna ger gör att hon riskerar att återfalla i missbruk, förlora kontakten med sin dotter och dö i förtid. Ett viktigt redskap för att hon ska kunna

förlbli drogfri, enligt henne själv, är hennes ”mål”. Hennes ”mål” är det möjliga själv där hon lever tillsammans med sin pojkvän och dotter på landet, har arbete och körkort, och klarar sig bra. Dessa båda möjliga själv är centrala för Cis meningsskapande kring vad framtiden kan komma att innebära för henne. De representerar två olika möjliga utgångar på frågan om Ci kommer att kunna hålla sig drogfri, om hon kommer att klara av att skaffa sig jobb och skapa sig den plattform hon vill ha i samhället. För Ci blir, om jag inte misstolkar henne, hennes ”mål” så viktigt delvis för att det, om det blir verklighet, innebär att ett möjligt själv hon fruktar (men som också har delvis positiv laddning) inte kommer att förverkligas. När hon sitt ”mål” kan hon inte samtidigt gå under i narkotikamissbruk och mista kontakten med sin dotter. Som jag förstår Cis berättelse blir hennes ”mål” så viktigt för henne att hålla fast vid och att använda för att hålla motivationen uppe i sin kamp för att inte återfalla i narkotikamissbruk delvis för att det, om det blir verklighet, omöjliggör förverkligandet av ett möjligt själv hon känner en intensiv fruktan för, det att gå under i missbruk och förlora kontakten med sin dotter.

Utifrån detta menar jag att det går att argumentera för att en studie av möjliga själv utan hänsyn till hur olika möjliga själv är relaterade till varandra, utifrån individens eget meningsskapande kring sin framtid, riskerar att missa vad som kan vara viktig kunskap om möjliga själv och möjliga självs egenskaper. Eriksons (2006) exempel där ”myself breaking my leg on my skiing vacation” skattas +1 i kombination med mer förutsägbara och förväntade -6 av en individ skulle utifrån detta resonemang kunna få en hypotetisk förklaring exempelvis genom förekomsten av ett annat möjligt själv där individen blir omhändertagen och ompysslad, vilket sätts i relation till det brutna benet under skidsemestern. Det är i så fall den nära relationen mellan det möjliga självet med benbrottet och ett möjligt själv där individen blir omhändertagen och ompysslad som ger den positiva skattningen för benbrottet. Individen förknippar skadan med omhändertagande, omhändertagandet kommer att följa som en konsekvens av skadan, och skattar benbrottet positivt utifrån dess relation till detta andra möjliga själv (”att bli omhändertagen och ompysslad”).

Är det resonemanget giltigt betyder det att det i framtiden kommer att krävas mer djupgående och känsliga forskningsmetoder när möjliga själv undersöks, för att säkerställa att kopplingarna mellan olika möjliga själv och deras betydelse för individen klargörs. Det skulle kunna visa sig vara i sig förenklat att studera enskilda möjliga själv för sig, utan att undersöka dessa i relation till andra möjliga själv. Detta ger stöd för Eriksons (2006) resonemang om att indelningen i möjliga själv i negativa möjliga själv och positiva möjliga själv är förenklad, att de är relaterade till varandra och att deras mening för individen delvis kommer ur dessa relationer.

Möjliga själv relaterade till livshistorien.

Det framgår tydligt att möjliga själv ofta är relaterade till informanternas erfarenheter och livshistoria. Viktiga och känslomässigt laddade möjliga själv går ofta att förstå i förhållande till informantens egen biografi. Viktiga teman eller erfarenheter från individens historia är stoff som de möjliga själven ofta förefaller vara sprungna ur. Några exempel på detta, utifrån den här studiens resultat, är hur Annas erfarenheter av giftermål kombinerade med utomäktenskapliga förbindelser och hennes tidigare stöttande av sina barn används tydligt när hon konstruerar vissa av sina möjliga själv. På motsvarande sätt använder Beda i ett av sina möjliga själv minnen och erfarenheter från tiden då hon levde tillsammans med sin man innan de fick barn. Cis två möjliga själv, livet på landet, med jobb och körkort, respektive att gå under efter att ha återfallit i missbruk, är tydligt sprungna ur hennes erfarenheter som missbrukare och av att tidigare ha varit mycket nära att gå under i narkotikamissbruk, där en vanlig ”svensson-tillvaro” ses som ett eftersträvarsvärt alternativ.

Detta stämmer väl med Markus och Nurius (1986) resonemang om möjliga själv skapade utifrån representationer av självet i det förflutna och intimt förbundna med nu-självet. Markus och Nurius (1986) betonar också möjliga självs sociala aspekt och att den brunn individen kan ösa ur vid konstruerandet av möjliga själv är begränsad av sociala erfarenheter samt den historiska och socio-kulturella kontexten, vilket framstår som rimligt utifrån informanternas berättelser.

Möjliga själv och sociala normer.

Våra känslor och tankar om vår egen framtid skapas inte i ett socialt eller kulturellt vakuum. Det visar bland annat Annas berättelse om hur hon ser på sitt möjliga själv, där hon som gammal, tillsammans med sin man, påtar bland rosorna. Hon presenterar först den bilden; sig själv som trogen hustru i samma äktenskap under många år framöver; som ”min fantasi”, ”min ambition” och ”någon sorts drömvision”. Längre fram i intervjun berättar hon att hon tycker att det är en ”fin bild”, men att hon inte ”kan känna” att hon skulle klara av det. Hon säger sig inte ens vilja att det ska bli verklighet om hon utgår från sin egen känsla utan hänsyn till sociala normer och sina tankar om vad den sociala omgivningen ser som önskvärt. Att Annas möjliga själv som god och trogen hustru på ålderns höst (och fram till dess) är påverkad av sociala normer, en medvetenhet om hur ”det ska vara” blir tydlig i flera utdrag ur intervjun med henne.

Ett annat exempel på ett möjligt själv som tydligt är kopplat till omgivningens förväntningar är Cis berättelse om det möjliga själv där hon blir tagen på bar gärning för snatteri inför sin egen dotter, något som skulle vara ”pinsamt” enligt henne själv. Som jag tolkar Cis uttalande gör hon det tydligt att det sociala sammanhanget spelar en avgörande roll. Att åka fast för snatteri är en sak. Att göra det inför ögonen på sin egen dotter är något annat, något allvarligare och mer stigmatiserat.

Detta stämmer väl in med Markus och Nurius (1986) resonemang om möjliga själv som sociala fenomen, formade i ett samspel med omgivningen. Cis uttalande kan också ses som en spegling av rådande sociala normer, där snatteri ses som något förkastligt och klandervärt, och där föräldrar bör fungera som goda och ansvarsfulla förebilder för sina barn. Erikson (2006) föreslår att det genom kulturella förväntningar och ett kulturellt normativt ramverk blir möjligt för individen att lita på sin framtid och föreställa sig händelser i den, men i Annas fall, utifrån hennes förståelse av sitt eget möjliga själv som trogen hustru på ålderns höst, blir det tydligt att det kulturella normativa ramverket också, av individen, kan förstås som ett hinder för förverkligandet av individuella önskningar. Återigen blir vi påmind om den tydliga kopplingen mellan individens tidigare erfarenheter och dess möjliga själv.

Metodologisk Diskussion

Erikson (2006) kritiserar instrument som är för begränsade till i förväg formulerade möjliga själv för att inte kunna göra komplexiteten hos möjliga själv rättvisa. Instrumentet bör ta hänsyn till individens egen utvärdering och meningsskapande kring möjliga själv. Utifrån detta, och exempel på hur olika individer skattat liknande möjliga själv olika avseende känslomässig laddning respektive sannolikheten för att de inträffar i verkligheten, skriver Erikson (2006) att skalorna som är en del av PSST är nödvändiga komplement för tolkning av testets deskriptiva del. Jag instämmer i Eriksons (2006) kritik, men vill även argumentera för att PSST, med sina skalor, också för med sig tydliga begränsningar för vilken grad av komplexitet hos möjliga själv som kan påvisas. Enligt min mening blir det inte möjligt för en yttre betraktare, förutom avseende ett par särskilda aspekter, att förstå hur en individ skapar mening kring sin framtid med hjälp av de möjliga själv som kan genereras med hjälp av PSST. Utöver skattningar av positiva respektive negativa känslor som det möjliga självet är förknippat med, i vilken utsträckning individen menar sig kunna påverka huruvida det möjliga självet kommer att förverkligas eller inte och hur sannolikt det är att det möjliga självet blir verklighet, menar jag att det är önskvärt för en forskare att få varierad information av individen om vad det möjliga självet betyder och i förhållande till vad.

Jag inser att Erikssons (2006) PSST-instrument kan vara användbart för att generera data om just de aspekter av möjliga själv som är inbyggda i instrumentet. Men en forskare som vill öppna upp för möjligheter att skapa ny kunskap om komplexiteten hos möjliga själv skulle jag råda att kritiskt reflektera över de begränsningar som PSST medför. Om målet är att nå djupare insikter om hur människor förstår sina möjliga själv, med hänsyn till komplexiteten i de processerna, bör forskaren, enligt min mening, inte låsa fast sig vid instrument som på ett så tydligt sätt som PSST begränsar den information informanterna kan ge. Det är tidskrävande att träffa personer öga mot

öga och försöka sätta sig in i deras perspektiv och tankebanor. Men utan skapandet av en yta där komplexiteten som hör till våra berättelser om oss själva i framtiden, där de tankar, känslor och associationer som är relaterade till dessa kan komma till uttryck och kommuniceras, tror jag att vi får leva med en förenklad förståelse av människors möjliga själv och meningsskapande om sin framtid. Vad laddade relationer mellan olika möjliga själv innebär och för med sig är ett exempel på något som PSST bara i mycket begränsad omfattning kan hjälpa oss att skapa kunskap om.

På ett mer grundläggande plan handlar skillnaden mellan föreliggande studie och Eriksons (2006) om vetenskapsteoretiska och metodologiska utgångspunkter. Erikson (2007) noterar möjliga självs narrativa natur, menar att den behöver undersökas närmare och att möjliga själv inte nödvändigtvis behöver förstås som havandes narrativ form. Författaren är dock tydlig med att det kan föra med sig fördelar att betrakta möjliga själv som narrativ. Erikson (2006) står förankrad i en vetenskapsteoretisk position med tydligt positivistiska drag, där han exempelvis inte redovisar sin egen förförståelse eller beskriver sin egen lärandeprocess i sin forskning. Föreliggande studie vilar på en fenomenologiskt hermeneutisk grund som är lämpad för att undersöka mänskligt meningsskapande genom berättelser och berättande. En forskare som vill ta möjliga självs narrativa egenskaper på allvar bör noga tänka igenom vilka konsekvenser en sådan teoretisk utgångspunkt för med sig avseende val av lämplig metod och tillvägagångssätt.

Forskarrollen

Jag har i arbetet med den här uppsatsen pendlat mellan närhet och distans. I mötena med informanterna, och när jag tänkt tillbaka på mötena med dem i efterhand, har jag berörts känslomässigt. I arbetet med litteratur och analys har jag fått inta en mer distanserad position. Särskilt berörd har jag blivit av de delar i informanternas berättelser som väckt tankar eller känslor hos mig själv om mig själv eller till mig närstående personer. Den reflexiva aspekten av forskarrollen är därför något som det känns viktigt för mig att ta fasta på. Det är mot bakgrund av detta jag i resultatdelen skriver något om mina egna reflektioner kring de möjliga själv jag har haft att hantera under det här arbetets gång. Ricoeur (i Lindén & Cermák, 2007) kallar det för *appropriation* när läsaren på det sättet gör texten, det främmande, till sitt eget, en process som kan förstås som ett sätt att utöka den egna självförståelsen. Detta kan också förstås som ett "naivt" läsande av en text.

Med teoretiska bidrag från litteraturen som hjälp har jag från den nära positionen fått hjälp att distansera mig från mina erfarenheter från intervjuerna. Jag har utifrån olika texter och deras teoretiska implikationer kunnat "läsa" och förstå intervjuerna på nya sätt. Exempelvis gjorde Maria Holmqvists redogörelse för vad många av de individer som utreds för ADHD som vuxna upplever,

tillsammans med det Wrangsjö (1998) skriver om diagnosens möjligheter och kraft, det möjligt för mig att sätta mig in i mina informanternas berättelser och perspektiv på ett sätt som annars inte vore möjligt. Litteraturen försedde mig med redskap och begrepp, exempelvis gällande möjliga själv, som möjliggjorde ett mer distanserat och analytiskt arbete, där jag närmade mig informanternas berättelser sökandes efter relationer, mönster och sammanhang, både inom det material som utgörs av de transkriberade intervjuerna och mellan det och litteraturen.

På motsvarande sätt har informanternas berättelser bidragit till nya perspektiv på litteraturen. Ett exempel är Cis användande av sitt ”mål” i kontrast till hennes möjliga själv där hon återfallit i missbruk och förlorat kontakten med sin dotter. Efter att ha träffat Ci, och talat med henne, fick det Markus och Nurius (1986) skriver om möjliga själv som incitament, positivt laddade möjliga själv att sträva mot och negativt laddade möjliga själv att undvika, en delvis ny och tydligare mening för mig. Den litteratur jag läst om ADHD-diagnosen och meningsskapandet kring den upplever jag att jag kan förhålla mig till på ett mer medvetet och nyanserat sätt efter att ha mött informanterna och fått ta del av deras berättelser. Det är som om jag, för att diagnosen och dess innebörd skulle bli tydlig för mig, behövde träffa människor som berördes på ett konkret sätt av den. Innan dess var ADHD något jag uppfattade som delvis mystiskt och undanlidande, någonting jag inte riktigt var säker på att jag kunde förstå.

Till detta kommer mitt eget arbete med att under processens gång notera och tänka vidare kring mina egna möjliga själv, vad de betyder och hur jag använder dem. Jag tycker mig till exempel ana att möjliga själv som är av katastrofkaraktär, som innebär att ”det här kommer inte att gå”, ”du kommer att misslyckas” skulle kunna försätta en människa i ett närmast handlingsförlamat tillstånd om de blir för starka och tongivande. Samtidigt tycker jag mig också förstå, bättre och tydligare än jag gjorde i inledningsskedet av det här arbetet, hur viktiga möjliga själv är för motivation och agens.

Den process jag varit med om under arbetet med studien, där intryck från litteratur, informanternas berättelser och mina egna erfarenheter och reflektioner varit viktiga delar, förstår jag som en sorts sammansmältning av förståelsehorisonter och perspektiv, där min förförståelse utvecklats och förändrats. Jag tycker mig i informanternas berättelser om framtiden se det allmänmänniska som handlar om att förhålla sig till en framtid som inte går att kontrollera eller styra. Alla har vi sådant vi önskar ska ske, sådant vi fruktar att det ska inträffa och sådant vi kanske inte bryr oss så mycket om det sker eller inte. Jag tror därför att de flesta kan känna igen sig, i vart fall delvis, i informanternas berättelser. Samtidigt finns sådant som framstår som extra besvärligt för informanterna, exempelvis planering och att stå ut med utdragna processer. Det finns mycket som är ”lika” som för de flesta andra, längtan efter en familj, ett bra jobb, en relativt konfliktfri vardag, samtidigt som annat särskiljer och är annorlunda. Jag tycker att det framgår att det finns ett

behov av en ”ADHD-berättelse” och undrar om det behovet inte på många sätt liknar behovet av en berättelse för att förstå personen som inte betar sig ”postkontor” på postkontoret (Bruner, 1990; Barker, 1978). Det som avviker från normerna förefaller kräva en förklaring, i form av en berättelse, för att bli begripligt.

Validitet och Kvalitetskontroll

Willig (2009) betonar att utvärderingen av vetenskapliga arbeten bör utgå från en kunskap och förståelse om de utgångspunkter forskaren har i sitt arbete. Den epistemologiska positioneringen och kunskapsanspråken som hör till den positioneringen kan inte ignoreras. Jag har i arbetet med den här studien utgått från att informanternas berättelser säger någonting om deras livsvärldar, deras erfarende och därmed också om kulturella betydelser. En viktig utgångspunkt har varit att det med hjälp av berättelserna är möjligt att nå kunskap om informanternas meningsskapande om sig själva i framtiden.

Kvale och Brinkmann (2010) ser validering och kvalitetskontroll som något som hör till varje steg av forskningsprocessen. Valideringen blir på så sätt en del av kunskapsproduktionens alla stadier. Jag har försökt, efter bästa förmåga, att följa Kvale och Brinkmanns (2010) rekommendationer.

Enligt Lindseth och Norberg (2004) kan en text tolkas på olika vis, men olika tolkningar kan vara mer eller mindre tillförlitliga (truthful). Samstämmigheten internt i tolkningen och tillförlitligheten i förhållande till alternativa tolkningar bör beaktas. Jag har under forskningsprocessen försökt vara noga med att ifrågasätta och kontrollera grunden för olika tolkningar.

Trovärdigheten i materialet kan vara svår att uppskatta för den som inte var med under själva mötet med informanterna. Under varje intervju använde jag mig av min empatiska förmåga för att försöka läsa av hur personen jag samtalande med upplevde intervjusituationen. Självklart varierade graden av öppen frispråkighet och hur lätt eller svårt det var för informanterna att hitta de rätta orden för att beskriva sina upplevelser från intervju till intervju. Detta ställde också krav på mig att vara flexibel i min roll som intervjuare, där jag fick ta en mer aktiv roll i vissa skeden och en mer passiv roll i andra skeden. Jag frågade också, i anslutning till intervjuerna, hur informanterna upplevt själva intervjusituationen. Sammantaget är min bedömning, och det intryck jag fick i intervjusituationerna, att varje informant försökte berätta sina berättelser och ge mig en så tydlig bild som de kände sig bekväma med vid det tillfället.

I återgivningen av informanternas berättelser har jag försökt att behålla sammanhållande intervjuavsnitt, ofta i dialogform mellan mig och informanten, utan att det blir för upphackat och

fragmenterat, för att göra det möjligt för läsaren att skapa sig en levande bild av vad som skedde i intervjusituationen och hur berättelsen växte fram. Min förhoppning är att det ska vara möjligt att beröras av informanternas berättelser.

För att ytterligare försäkra mig om att validiteten i min redogörelse är adekvat valde jag att låta informanterna ta del av de delar av texten som berör dem, innan publicering. Jag såg deras eventuella respons på mitt arbete som en viktig del i arbetet som helhet.

Jag har varit noga med att försöka återge informanternas berättelser med empati och inlevelse. Samtidigt har det varit en utmaning att hantera växlandet mellan närmande och distans under analysarbetet. Det har varit omöjligt att göra varje informants berättelse rättvisa fullt ut. Ändå är min förhoppning att varje informant vid genomläsning av uppsatsen upplever det som att hon fått ta plats med sin unika berättelse, även om alla aspekter av den inte ryms.

Etiska Ställningstaganden

Etiska överväganden bör enligt Kvale och Brinkmann (2010) genomföras i varje fas av forskningsprocessen. Jag har ansträngt mig för att ha eventuella etiska implikationer i tankarna från det att jag först påbörjade arbetet med uppsatsen och fram till publiceringen. Informanterna kontaktades av den öppna psykiatriska mottagning de besökt innan de placerades i kö i väntan på ADHD-utredning. Jag visste ingenting om deras identiteter förrän de själva valde att besvara mitt brev och därmed anmäla sitt intresse för att medverka i studien. Under intervjuerna har jag varit mån om att bidra till en lugn och avslappnad stämning, med utrymme för informanterna att delge sina berättelser på ett sätt som de känner sig bekväma med. Jag har varit noga med att försöka känna av stämningen i rummet under intervjuerna, för att upptäcka om någonting upplevts som jobbigt eller problematiskt för informanten. Jag har också ställt öppna frågor om upplevelsen i anslutning till intervjuerna.

I skrivandet av den här texten har jag valt att göra vissa justeringar för att värna informanternas anonymitet. Det handlar till exempel om namn som har ersatts med omskrivningar eller pseudonymer, men även, i något fall, om enstaka detaljer som lyfts bort eller ändrats. Det rör sig om ändringar som inte påverkat berättelsernas betydelser nämnvärt men som förhoppningsvis minskar risken att någon informant ska kunna identifieras av utomstående.

I arbetet med analysen har informanternas framtida läsning av texten varit något som jag haft i åtanke. Jag ser det som viktigt, utifrån ett etiskt perspektiv, att informanterna fått möjlighet att ta del av och kommentera texten innan publicering.

Kliniska Implikationer

De viktigaste kliniska implikationerna av den här studien rör, enligt min mening, det sökande efter förklaringar och mening som informanterna uttrycker. Detta är också något som psykologen Maria Holmqvist betonar som viktigt. En ADHD-utredning kan, kanske bör, ha en terapeutisk effekt. Det är tydligt att frågor av typen ”vad är det för fel på mig?” är frekvent förekommande och att det är viktigt för individen att få hjälp att hantera den frågan. Jag kan bara instämma i Holmqvists ord ”Det är det man önskar redan från psykiatrin; att de kunde jobba för att skapa en hel bild”, att individen i mötet med vårdens experter kan få hjälp att göra sin livsberättelse till en sammanhängande helhet. Som jag uppfattar samtliga informanter är det något de efterfrågar och önskar sig, vare sig den helheten blir möjlig att skapa via diagnosen ADHD eller om det sker på något annat sätt. Jag föreställer mig att detta är en aspekt som är viktig att ha i åtanke och förhålla sig till hos professionella som arbetar med klienter som har en ADHD-relaterad problematik.

Samtidigt tror jag det är viktigt att inte glömma det som Carpenter-Song (2009) påvisar gällande människors meningsskapande kring en diagnos som ADHD. Det kan finnas en risk, även om det inte framgår i den här studien, att ADHD-berättelsen, legitimerad av experter i form av läkare och/eller psykologer, kommer till användande på ett sätt som inte enbart är gynnsamt för den enskilda individen. Jag tror att det kan finnas en risk att ADHD-berättelsen får för stort företräde framför andra berättelser om personens liv, där den så att säga blir överdrivet tongivande på bekostnad av andra perspektiv. På motsvarande sätt tror jag att det kan leda till onödigt smärta och lidande för individen om de redskap för förståelse och förklaringar som vården kan ge ignoreras eller bortförklaras och skulden för den ADHD-relaterade problematiken förläggs fullt ut hos individen eller dess sociala nätverk. Diagnosens möjligheter att ge lättnad och avlastning av skuld går då om intet.

Den här studien har inte haft något uttalat fokus på meningsskapande kring medicinering hos personer med ADHD-relaterad problematik. Men frågan om vilken nytta eller skada en medicinering medför handlar inte bara om kemikalier och neuropsykologiska effekter, utan också om tolkning och meningsskapande. Vad en medicin är, vad den betyder och symboliserar, hur den används och införlivas i berättelsen om individens liv kan ha stora variationer. Jag tror att det kan vara ett perspektiv som riskerar att prioriteras bort i den psykiatriska vardagen. Oron som Anna beskriver, kring att bli ”nån annan”, att bli tydligt förändrad i sitt sätt att vara som människa, är värd att ta på allvar. Jag tror att det är viktigt att vårdpersonal försöker ta sig tid att skapa förståelse för den enskilde patientens meningsskapande kring utredningen, diagnosen och eventuell medicinering, för att kunna undvika att åsamka onödigt skada och istället underlätta möjlighöret av ett läkande och en utveckling där ADHD-problematiken och de berättelser som hör till den sätts i ett rimligt

förhållande till andra viktiga berättelser i och om patientens liv. Wrangsjö (1998) skriver om hur diagnosen kan ge lättnad, att det kan vara en smärtsam insikt, men också vara en hjälp i arbetet att skapa ordning. Som jag tolkar informanternas berättelser är det en sorts lättnad, insikt och hjälp de längtar efter att få ta del av.

Implikationer för Framtida Forskning

Faktorer som tid och andra resurser är sådant som utgör begränsande ramar för varje forskningsprojekt. Min avsikt med den här studien var från början att inkludera fler informanter i undersökningen. Hade jag haft möjlighet till det skulle jag gärna också ha träffat informanterna på nytt, efter den inledande intervjun, och tagit del av deras synpunkter och kommentarer efter att de tagit del av resultatet från den första omgången intervjuer. Det hade också varit intressant att följa upp med nya intervjuer efter att ADHD-utredningarna genomförts, för att få en bild av hur informanternas respektive möjliga själv utvecklats från det första intervjutillfället.

Redan från inledningen av projektet med den här studien sneglade jag på socialantropologisk litteratur, och försökte föreställa mig hur det skulle vara att få genomföra ett etnografiskt arbete. Under arbetet med den här studien har tanken på vad en fältstudie skulle kunna ge för resultat i form av genererad kunskap om möjliga själv återkommit. Jag tänker att en sådan approach, där forskaren utifrån ett tydligt emic-perspektiv spenderar mycket tid tillsammans med sina informanter skulle kunna resultera i intressant kunskap om hur vi kommunicerar och förhandlar om framtiden, och hur vi skapar mening kring det. Jag tänker exempelvis på situationer som när tonårsbarnet ska välja gymnasieprogram och de diskussioner som detta kan leda till bland vänner, i kontakten med föräldrar, bland föräldrarna sinsemellan, bland föräldrarna och deras vänner. I mängder av olika situationer kommunicerar vi med vår omgivning om vår egen eller våra närståendes framtid. I den litteratur som finns om möjliga själv har jag själv inte sett någon studie som på det sättet fokuserar på hur möjliga själv används och kommuniceras i en social kontext, och hur människor skapar mening kring den processen. Jag tror att en studie på det området skulle kunna generera intressant kunskap. Det hade varit spännande att få höra informanter berätta om hur de ser på situationer där de möjliga själv de bär inom sig blir aktiverade i sociala kontexter, hur de ser på vad som sägs och hur det sägs och vad som inte sägs, när framtiden aktualiseras i samtal med andra.

Packard och Conway (2006) visar att strukturerade intervjuer och enkätbaserade metoder är vanligast vid studier av möjliga själv. Därefter följer olika narrativa metoder, följda i sin tur av mer ovanliga metoder som visuella metoder eller dramabaserade metoder. Jag ser ingen anledning att i dagsläget tro att det förhållande kommer att förändras inom de närmaste åren. Förhoppningsvis har

den här studien kunnat visa att det är fruktbart att förstå möjliga själv som narrativ, och att försöka röra sig gentemot ett emic-perspektiv, om inte fullt ut så ändå i jämförelse med strukturerade enkäter.

Packard och Conway (2006) noterar att en stor del av forskningen om möjliga själv har haft informanter som hämtats från introduktionskurser i psykologi. Jag ställer mig bakom författarnas ståndpunkt att den framtida forskningen bör fokusera på informanter som befinner sig i andra skeden av livet och med andra erfarenheter bakom sig.

Liksom Erikson (2007) anser jag att det kan ha flera fördelar att betrakta möjliga själv som narrativ. Jag instämmer i att möjliga själv inte nödvändigtvis måste förstås som havandes narrativ form. När jag exempelvis tänker på Annas berättelse om hur hon påtar i rosorna på ålderns höst, eller när jag tänker på hur det kan gå till när jag själv använder möjliga själv, så tycker jag mig se att möjliga själv mycket väl kan förstås som bilder eller korta filmsekvenser. Men även bilder och filmsekvenser kan förstås som medier som förmedlar narrativ. Om den narrativa aspekten hos möjliga själv tänker jag därför att den i de flesta sammanhang bör ses som central.

Jag delar även Eriksons (2006) syn på indelningen i möjliga själv i de två kategorierna positiva respektive negativa är förenklad. Utifrån den här studien tycker jag det framgår tydligt att individen kan ha, och ofta har, ett betydligt mer komplicerat förhållande till ett enskilt möjligt själv än att det entydigt kan försees med etiketten ”positivt möjligt själv” eller ”negativt möjligt själv”.

Erikson (2006) argumenterar vidare för att möjliga själv är relaterade till varandra och att deras mening för individen delvis uppkommer ur dessa relationer. Utifrån den här studiens resultat tycker jag att jag har fog för att ställa mig bakom det resonemanget. Jag uppfattar detta som något det är värt att ta fasta på i den framtida forskningen om möjliga själv, då det inte verkar ha studerats tidigare i någon större utsträckning.

Avslutningsvis skulle jag kort vilja kommentera Thornes (2009) resonemang om användandet av narrativa perspektiv i samtida forskning. Jag delar inte Thornes (2009) oro för okritisk entusiasm gällande narrativa forskningsartiklar som avser att helt enkelt berätta en historia, även om jag förstår invändningarna och ställer mig bakom rådet att betrakta teoretiska anspråk utifrån ett enskilt fall, eller ett fåtal fall, med kritisk blick. Min förhoppning är att läsare av den här uppsatsen, även de som delar Thornes (2009) synpunkter, utan svårigheter ska kunna urskilja i vilken utsträckning mina resonemang grundar sig i empiriska data och var de övergår i spekulation eller tyckande.

Referenser

- Adelswärd, V. (1996). *Att förstå en berättelse – eller historien om älgen*. Stockholm: Bromberg.
- Barker, R. G. (1978). *Habitats, environments and human behaviour*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Barkley, R. A., & 84 coendorserers (2002). International consensus statement on ADHD, January 2002. *Clinical Child and Family Psychology*, 5, 89-111.
- Barkley, R. A., & 20 coendorserers (2004). Critique or misrepresentation? A reply to Timimi et al. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 7, 2004.
- Becker, J. (1999). *Disrupted Lives. How People Create Meaning in a Chaotic World*. CA: University of California Press.
- Bowlby, J. (1972). *Attachment and loss volume I: Attachment*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1995). Meaning and self in cultural perspective. I D. Bakhurst & C. Sypnowich (red.), *The social self* (s. 18-29). London: Sage.
- Bruner, J. (2002). *Making stories. Law, literature, life*. New York: Farrar, Straus och Giroux.
- Burke, K. (1945). *A grammar of motives*. New York: Prentice-Hall.
- Cantor, N., Markus, H., Niedenthal, P., & Nurius, P. (1986). On motivation and the self-concept. I R. M. Sorrentino & E. I. Higgins (red.), *Handbook of motivation and cognition* (s. 96-121). New York: Guilford Press.
- Carpenter-Song, E. (2009). Caught in the psychiatric net: Meanings and experiences of ADHD, pediatric bipolar disorder and mental health treatment among a diverse group of families in the United states. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 33, 61-85.
- Cross S., & Markus, H. (1991). Possible selves across the lifespan. *Human Development*, 34, 230-255.
- Erikson, M. G. (2006) *Our selves in the future: New angles on possible selves*. Göteborg: Kompendiet Aidla Trading AB.
- Erikson, M. G. (2007). The meaning of the future: Toward a more specific definition of possible selves. *Review of General Psychology*, 11, 348-358.
- Graungaard, A. H., & Skov, L. (2006). Why do we need a diagnosis? A qualitative study of parents' experiences, coping and needs, when the newborn child is severely disabled. *Child: Care Health and Development*, 33 (3), 296-307.
- Hoshmand, L. S. (2005). Narratology, Cultural Psychology, and Counseling Research. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 178-186.

- Hydén, L.-C., & Hydén, M. (red.) (1997). *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Jackson, C. (1996). *Understanding psychological testing*. Leicester, UK: British Psychological Society Books.
- Jenner, H. (2000). *Se oss i berättelsen*. Stockholm: Bjurner och Bruno AB.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Jørgensen, C. R. (2004). *Psykologin i senmoderniteten*. Stockholm: Liber.
- Kindsvatter, A. (2005). Huckleberry Finn reconsidered: An interview with David Nylund. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 4, October 2005.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews. Learning the craft of qualitative interviewing (2nd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2010). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindén, J., & Cermák, I. (2007). Studying dialogical selves dialogically: Multiple-horizon analysis of critical moments in the working life of theatre actors in two cultures. *Qualitative Research*, 7(45), 45-62.
- Lindseth, A., & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), 145-153.
- Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist*, 41, 954-959.
- Markus, H., & Nurius, P. (1987). Possible selves: The interface between motivation and the self-concept. I K. Yardley & T. Honess (red.), *Self and identity* (s. 157-172). Chichester, England: Wiley.
- Markus, H., & Ruvolo, A. (1989). Possible selves: Personalized representations of goals. I L. A. Pervin (red.), *Goal concepts in personality and social psychology* (s. 211-241). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Murphy, K., & Davidshofer, C. O. (1998). *Psychological testing*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Norell, M., & Törnqvist, C. (1995). *Berättelser om ruset. Alkoholens mening för tjuugoåringar*. Stockholm: Symposion.
- Nylund, D. (2000). *Treating Huckleberry Finn: A narrative approach to working with kids diagnosed with ADD/ADHD*. San Francisco, California: Jossey-Bass.
- Olfson, M., Marcus, S. C., Weissman, M. M., & Jensen, P. S. (2002). National trends in the use of psychotropic medications by children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41, 514-521.

- Packard, B. W-L., & Conway, P. F. (2006). Methodological choice and its consequences for possible selves research. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 6(3), 251-271.
- Rapport, N., & Overing, J. (2000). *Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts. Routledge Key Guides*. London, New York: Taylor & Francis Routledge.
- Richardson, B. (2000). Recent concepts of narrative and the narratives of narrative theory. *Style*, 34, 168-176.
- Ricoeur, P. (1988). *Time and narrative vol. III*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, P. (1991). Life quest of Narrative. I D. Wood (red.), *On Paul Ricoeur; Narrative and interpretation. Warwick studies in philosophy and literature*. London: Routledge.
- Rosaldo, M. (1980). *Ilongot headhunting, 1883-1974: A Study in Society and History*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 33, 300-303.
- Smith, R., & Sparkes, A. C. (2008). Contrasting perspectives on narrating selves and identities: an invitation to dialogue. *Qualitative Research*, 8(1), 5-35.
- Stern, D. N. (2005). *Ögonblickets psykologi*. Stockholm: Natur och kultur.
- Svenbro, H. (2005). *Det biografiska perspektivet. Människosyn och behandlingsarbete*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Thorne, S. E., (2009). Is the story enough?. *Qualitative Health Research*, 19, 1183-1185.
- Timimi, S., & 33 coendorserers (2004). A critique of the International consensus statement on ADHD. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 7, 59-69.
- Törnqvist C. & Norell, M. (2007). *Ny vuxenhet i ett livsloppsperspektiv*. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Whitty, M. (2002). Possible selves: An exploration of the utility of a narrative approach. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2, 211-228.
- Willig, C. (2009). *Introducing Qualitative Research in Psychology. Adventures in Theory and Method. (2nd ed.)* Glasgow: Open University Press.
- Wrangsjö, B. (red). (1998). *Barn som märks. Utvecklingspsykologiska möjligheter och svårigheter*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bilaga A

Lund, 2009-10-26

Hej,

Jag studerar till psykolog vid Institutionen för psykologi, Lunds universitet, och vill intervjua dig som väntar på att genomföra en ADHD-utredning. Intervjun kommer att användas i arbetet med min psykologexamensuppsats som handlar om människors förväntningar och tankar om sin egen framtid.

Jag vill nu komma i kontakt med personer som vill vara med och berätta. Intervjun kommer att handla om hur du ser på dig själv och ditt liv i framtiden. Vad jag är intresserad av är din egen berättelse och upplevelse.

Hur går det till? Jag kommer att träffa varje person enskilt för en intervju som jag beräknar kommer att ta ungefär två timmar. Plats och tid för intervjun kommer vi överens om gemensamt, det kan vara hemma hos dig eller på någon annan plats, beroende på vad som passar dig bäst.

Jag kommer att avpersonifiera berättelserna, i samråd med varje deltagare, och sedan presentera en bild av dem i uppsatsen. Förhoppningsvis kan kunskaperna som förmedlas vara till nytta för forskare, yrkesverksamma och blivande psykologer. Deltagarna i studien är anonyma och får läsa igenom texten och komma med eventuella synpunkter innan publicering. Under arbetet med uppsatsen får jag handledning av en handledare vid Institutionen för psykologi.

Min uppsats hör inte till psykiatriska mottagningen i XXXXXXXX, men mottagningen har hjälpt mig att förmedla kontakten till er.

Vill du vara med och bli intervjuad så fyll i svarsbrevet till mig och posta det i det bifogade kuvertet, så snart som möjligt, så kontaktar jag dig. Jag är mycket tacksam om du kan posta svarsbrevet inom den närmaste veckan!

Varje deltagare får presentkort på en biobiljett eller motsvarande 75 kronor hos XXXXX eller XXXXX i XXXXXXXX.

Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till mig på

telefon: 0708-623 643

e-post: dhavemose@yahoo.com

Vänligen

Dan Havemose, psykologstudent

SVARSBREV

Ja, jag vill vara med och bli intervjuad.

Namn:

Telefon:

E-post:

När och på vilket sätt vill du bli kontaktad?

.....

.....

.....

Vilken form av presentkort föredrar du (välj ett alternativ)?

..... Presentkort på en biobiljett från SF

..... Presentkort på 75 kronor, XXXXX, XXXXXXXX

..... Presentkort på 75 kronor, XXXXX, XXXXXXXX

Bilaga C

Intervjumall

Innan intervjun: Berätta om uppsatsen och om vilka teman frågorna kommer att handla om: Livssituation och erfarenheter; ADHD-utredningen, diagnosen och dess betydelse; framtidsbilder och berättelser.

Frågor:

Jag och mitt liv

Ålder, yrke, utbildning, familj/partner..

Hur har ditt liv sett ut det senaste året? Hur är det nu?

Hur skulle du beskriva ditt liv innan dess? Skola, jobb, familj, vänner, partner?

Hur skulle du beskriva dig själv som person, vem du är, om någon frågade?

Hur tror du de personer som känner dig bäst skulle beskriva dig?

Jag och ADHD-diagnosen/-utredningen

Hur kommer det sig att du ska utredas för ADHD?

Kommer du ihåg när du första gången hörde talas om diagnosen?

Minns du vad du tänkte då?

Hur gick det till när du själv började fundera på om du hade ADHD?

Hur länge har du stått i kö och väntat på utredning nu? Har du någon aning om när du kommer att bli utredd? Hur känns det att vänta? Kan du säga något om hur det är för dig under tiden du väntar, vad du tänker och känner, eller funderar på?

Olika personer handskas ju på olika sätt med olika sjukdomar. Vissa stannar hemma från jobbet om de har lite huvudvärk, andra kan gå till jobbet fast de har feber. Och när det handlar om ADHD så kan det också betyda olika saker för olika personer.

Hur ser du på ADHD-diagnosen, vad skulle det betyda för dig om du fick den, eller om du fick veta att du inte har ADHD?

Är det här att du ska utredas för ADHD något hemligt, som få personer i din omgivning känner till, eller är det något du berättar öppet om? Vad berättar du/ eller låter bli att berätta för andra? (för vilka?). Varför det?

Jag och framtiden

Om jag ber dig blunda och fundera på dig själv i framtiden, vad är det då för bilder eller tankar som dyker upp? Kan du berätta mer? När, var? Hur är det? Tankar/Känslor? Vad betyder den framtidsbilden för dig? Är det något du tror kan komma att hända på riktigt? Hur sannolikt?

Är det något du tror att du kan påverka om det kommer att hända på riktigt? I vilken utsträckning?

Vad har du för andra framtidsbilder? (Undersök dem och deras betydelse..)

Vad har du annars för syn på din egen framtid? Vad har du för drömmar, förhoppningar, farhågor etc.

Om du skulle få beskedet att du har ADHD, skulle det påverka din bild av din framtid i så fall? På vilket sätt?

Om du blundar och tänker på dig själv i framtiden, med ADHD, vad ser du då? Vad tänker/känner du om det?

Om du skulle få beskedet att du inte har ADHD, skulle det påverka din bild av din framtid? På vilket sätt?

Om du blundar och tänker på dig själv i framtiden, utan ADHD, du har inte diagnosen, vad ser du då? Vad tänker/känner du om det?

Har du något mer att berätta om det som vi varit inne på som jag inte har frågat om?

Sammanfatta huvuddragen av intervjun. Upplever du att jag fått en korrekt/sann/bra bild av hur du ser på din framtid och ADHD-diagnosen och utredningen?

Gör även sammanfattningar och speglingar under intervjuns gång, för att öka validiteten: Är det så här du menar (så som jag förstår det du säger)?